

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2010

Martin Kafka

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Martin Kafka

Japonské politické strany a demokracie ve 20. letech 20. století

Japanese Political Parties and Democracy in the 1920s

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. David Labus, Ph.D.

Chtěl bych poděkovat Mgr. Davidu Labusovi Ph.D. za jeho vedení při tvorbě této práce i za poutavé vyučování, které mě přimělo zabývat se problematikou předválečného politického vývoje.

Dále bych chtěl poděkovat celému učitelskému sboru oboru Japonských studií z Ústavu Dálného východu, jejichž výuka mi dovolila se věnovat takovému tématu. Chtěl bych zde také poděkovat svým rodičům, bez jejichž podpory by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím zmíněné literatury.“

V Praze 1. 1. 2010

Martin Kafka

Anotace: V této práci jsem se zabýval vývojem, kterým politické strany v Japonsku prošly, cíle které si stanovily a za jakých podmínek působily. Konkrétně změny jejich postavení, významu a chování v rámci systému vytvořeném Ústavou Meidži. Společně s tím jsem se pokusil postihnout demokratizační změny, kterými japonská společnost ve svém moderním předválečném období prošla.

Klíčová slova: demokracie, genró, Japonsko, Kenseikai, Meidži, parlament, politické strany, Seijūkai, Taišó, volby

Keywords: democracy, genrō, Japan, Kenseikai, Meiji, parliament, political parties, Seiyūkai, Taishō, elections

1. Úvod.....	6
1.1 Cesta k ústavě.....	7
1.2 Systém Ústavy Meidži.....	9
2. Politické strany do 20. let 20. století.....	14
2.1 Počátky politických stran.....	14
2.1.1 Od vzniku parlamentu po „vertikální rozdělení“.....	14
2.1.2 Spolupráce politických stran s oligarchií.....	15
2.2 Spojení politických stran a oligarchie (1900 – 1912).....	16
2.2.1 Období Keien.....	17
2.2.2 Politická krize Taišó.....	18
2.2.3 Založení Dóšikai.....	18
2.3 Kabinety po roce 1912.....	19
2.3.1 Kabinet Gombeie Jamamota 20.2.1913 – 24.3.1914.....	19
2.3.2 Kabinet Šigenobu Ókumy 16.4.1914 – 4.10.1916.....	20
2.3.3 Kabinet Masatake Teraučiho 9.10.1916 – 21.9.1918.....	21
2.4 Vývoj politických stran do 20. let.....	22
3. Politické strany ve 20. letech.....	27
3.1 Společnost ve 20. letech.....	27
3.2 Kabinet Kei Hary 29.9.1918 - 5.11.1921.....	27
3.3 Premiér Korekijó Takahaši 13.11.1921 – 6.6.1922.....	30
3.4 Premiér Tomosaburó Kató 12.6.1922 – 26.8.1923.....	30
3.5 Druhý kabinet Gombeie Jamamota 2.9.1923 - 27.12.1923.....	31
3.6 Premiér Keigo Kijoura 7.1.1924 - 7.6.1924.....	32
4. Počátek navazujících stranických kabinetů.....	33
4.1 První kabinet Kómeie Katóa 11.6.1924 – 31.7.1925.....	33
4.2 Druhý kabinet Kómeie (Takaakiho) Katóa 2.8.1925 – 28.1.1926.....	38
4.3 Reidžiró Wakacuki 30.1.1926 – 17.4.1927.....	39
4.4 Giiči Tanaka 20.4.1927 – 2.7.1929.....	40
4.5 Júkó Hamaguči 2.7.1929 – 13.4.1931.....	41
4.6 Druhý kabinet Reidžiróa Wakacukiho 14.4.1931 – 11.12.1931.....	43
4.7 Cujoši Inukai 13.12.1931 – 16.5.1932.....	43
5. Závěr.....	44
6. Použitá literatura.....	47

1. Úvod

Stejně jako v mnoha jiných oblastech, i v oblasti politiky prošlo Japonsko od okamžiku nuceného otevření se okolnímu světu velkým vývojem.

Od tzv. restaurace Meidži a následného otevření se Západu, pronikaly spolu s technickými znalostmi do Japonska i myšlenky o možnosti jiného politického uspořádání společnosti. Převaha Západu, kterou demonstrovala přesvědčivě síla moderních zbraní, vedla novou japonskou vládnoucí elitu k přesvědčení o nutnosti reformy uvnitř celé společnosti, které by umožnily vybudovat bohatou zemi se silnou armádou, schopnou měřit se se Západem. Nešlo však pouze o industrializaci a vojenskou modernizaci; v neposlední řadě se tyto změny týkaly právě oblasti politické, přičemž za vzor posloužily pochopitelně právě západní země. Důležitým faktorem také bylo přesvědčení, že pokud bude mít Japonsko ústavu a parlament, zapůsobí to příznivě na západní mocnosti. Nedílnou součástí nově vytvořeného mocenského systému pak byly politické strany.

Politické strany v předválečném Japonsku prošly za poměrně krátkou dobu rychlým vývojem. Ze spolků bez jakékoli moci se dokázaly přeměnit na organizace, které formovaly směřování celého státu. Tuto svou pozici však nedokázaly udržet a v 30. letech 20. století o ni opět přišly.

Tato práce se snaží postihnout jak se politické strany vyvíjely, jakými změnami procházely a jakým překážkám musely čelit na své cestě k moci. Současně s tím pak jejich chování, význam pro demokracii v předválečném Japonsku, jaké cíle si stanovovaly, jak se jim dařilo, či naopak nedařilo tyto cíle naplňovat ve specifickém politickém prostředí daném Ústavou Meidži, která politickým stranám na jednu stranu dávala jasný rámec, ve kterém se mohly pohybovat, na straně druhé je ale také silně omezovala. Z tohoto důvodu je třeba zkoumat postavení politických stran mezi japonskými elitami a jejich vzájemné vztahy, kdy nejprve dochází k období konfrontace mezi politickými stranami a vládou (asi do roku 1900), přes následné propojení politických stran a oligarchie, začínající vznikem Seijūkai, až po uchopení moci politickými stranami nejprve jmenováním premiéra Hary a především navazujícími stranickými kabinetů od poloviny 20. let.

Tímto pak lze prozkoumat nejednoznačné postavení politických stran v Japonsku před 2. světovou válkou, kde vláda politických stran vrcholí právě ve 20. letech 20. století, v rámci systému, který přiznává neomezenou moc císaři.

Pokusil jsem se tudíž nejprve postihnout jak Japonsko došlo k Ústavě Meidži a ukázat strukturu tohoto systému určujícího další směřování vývoje politických stran, dále pak ukázat proměny v podobě a chování těchto stran, změny v problémech se kterými se potýkaly, od

soupeření s oligarchií až po formulování státní politiky a nakonec chronologickým postupem ukázat jak politické strany v praxi jednaly, čeho dosáhly a jak nakonec o své vydobyté postavení přišly.

1.1 Cesta k ústavě

Jedním ze základních kamenů změn se stala *Císařská přísaha o pěti člancích*¹ z dubna 1868, která přislíbila zakládání „poradních shromáždění“ a „veřejnou diskusi“. I na základě právě těchto slibů byla v březnu 1879 založena volená zastupitelstva projednávající daňové a rozpočtové záležitosti a o rok později vznikly podobné volené orgány i ve městech a na vesnicích. Volební právo bylo omezeno na muže splňující census odváděné daně 15 jenů ročně (omezení volebního práva dle odváděných daní však bylo běžné i v Evropě a samozřejmě i tam bylo omezeno pouze na muže), a tyto volené orgány podléhaly příslušným jmenovaným prefektům. Na první parlament však bylo ještě třeba počkat až do roku 1890.

Při hledání definitivnějšího moderního politického systému měl velký vliv příklad moderních západních mocností s jejich konstitučními nebo demokratickými zřízeními.

Šlo nejen o napodobení systému fungujícího ve vyspělých evropských zemích, ale současně také o snahu stoupnout v očích Západu zavedením podobného systému vlády. Navíc zde již zazněl slib obsažený v Císařské přísaze o pěti člancích, že bude docházet k „veřejné diskusi“, přičemž kontrolu nad správou státu získali téměř výhradně příslušníci samurajských klanů z knížectví Sacuma a Čóšů (nazývaní jako klika Saččo), a tuto kontrolu si žárlivě střežili. Tím pochopitelně stoupala nespokojenost vzdělaných obyvatel (hlavně samurajského původu), kteří neměli možnost se na řízení státu podílet.

Hlavním představitelem Hnutí za svobodu a občanská práva se stal Taisuke Itagaki (1837 – 1919)² z knížectví Tosa, který odešel v roce 1873 (a opět roku 1875) z vlády. Hlavně jeho zásluhou nabývalo Hnutí za svobodu a občanská práva (*Džijú minken undó*)³ na síle. Hnutí požadující ústavu a parlamentní systém vlády vyvrcholilo roku 1881 a přineslo ovoce v podobě císařského dekretu slibujícího ústavu do roku 1890.

¹ Vyhlášena 6. 4. 1868 císařem hlásala tato přísaha v poměrně dosti obecně formulovaných bodech snahu o národní jednotu a centralizaci, opuštění striktního dělení obyvatel do hierarchicky srovnaných skupin, konec myšlenky na vyhnání cizinců. Nejdůležitější pak byl první článek slibující zakládání shromáždění a řešení problémů s přihlédnutím na veřejné mínění. Příklad však byla určena úzké skupině knížat, samurajů a bohatých obchodníků, jejichž podporu si císař pokoušel zajistit; v žádném případě to nebylo myšleno jako výzva pro obyčejné obyvatele, aby se podíleli na vládě státu.

² 板垣退助 Narozen do samurajské rodiny z Tosy, podílel se na restauraci Meidži a stal se jedním z rádců. Z vlády nicméně roku 1873 odešel. Proslavil se jako čelný představitel Hnutí za svobodu a lidská práva a roku 1881 založil Liberální stranu. Sloužil jako ministr vnitra. Zemřel roku 1919.

³ 自由民権運動

Tímto krokem oligarchové šikovně vzali vůdcům opozice jimi hláсанé důvody ke sjezdům a demonstracím. Hlavním bodem sváru nebylo přijetí ústavy jako takové, protože na tomto bodu se jak oligarchové, tak vůdci hnutí shodli, nýbrž čas vydání a podoba ústavy. Hlavní snaha oligarchie proto směřovala k zajištění vyhovující podoby ústavy, která by umožnila demokratizaci systému, ale zároveň nebyla příliš „radikální“, jak ji požadovali představitelé Hnutí za svobodu a občanská práva.

V souvislosti se spory o podobu ústavy byl nucen odejít z vlády Šigenobu Ókuma (1838 – 1922)⁴, když se náhle začal zasazovat o přijetí britského způsobu vlády, což konzervativní část oligarchů považovala za příliš náhlé a radikální.⁵ V březnu 1882 odjel Hirobumi Itó (1841 – 1909)⁶, pověřený přípravou ústavy, na studijní cestu po Evropě za účelem shromáždění poznatků o ústavách jednotlivých evropských zemí, které by následně umožnily posoudit, která z těchto ústav by mohla posloužit jako předobraz pro pozdější ústavu japonskou. Nemělo se jednat pouze o slepé kopírování cizí ústavy, ale o inspiraci pro tvorbu dokumentu, který by v podobě přijatelné pro západní země byl schopen osvědčit se ve specifických japonských podmínkách. Jako tento předobraz nakonec posloužila ústava německá. Po návratu do Japonska roku 1883 dostal Itó za úkol přípravu textu ústavy (na níž v jeho skupině pracoval i Němec Hermann Roesler) a pustil se i do reorganizace vládnoucích struktur tak, aby připravil přechod na systém daný Ústavou Meidži.

V roce 1884 došlo ke změnám šlechtických titulů na pět hodností. Celkem 500 mužů získalo šlechtický titul: 12 mužů obdrželo titul prince, 24 markýze, 74 hraběte, 321 vikomta a 69 barona.⁷ Roku 1885 byla Státní rada nahrazena kabinetem (*naikaku*⁸) a premiérem se stal právě Itó. Roku 1888 vznikla Tajná rada (*súmicuin*⁹) jako poradní orgán císaře. Tajná rada pracovala na přípravě textu ústavy a jejím předsedou se stal opět sám Itó. Současně docházelo i k vytváření vojenských struktur, které měly v systému daném Ústavou Meidži také své pevné místo. K samotnému vyhlášení Císařské ústavy Velkého Japonska došlo 11. února 1889. Měnila sice strukturu moci japonského státu a dávala politikům možnost zasednout v nově vzniklém Parlamentu, avšak v praxi neměli být představitelé politických stran schopni výrazně měnit politické směřování státu. Moc Parlamentu byla omezená a voličstvo zůstalo nepočtené

⁴ 大隈 重信 Jeden z významných představitelů japonské politiky. Zastával ve své kariéře různé ministerské posty a dvakrát se stal premiérem (30.6.1898 – 31.10.1898 a 16.4.1914 – 4.10.1916). Po svém odchodu z vlády založil roku 1882 Pokrokovou stranu. Zemřel roku 1922.

⁵ viz Scalapino, Robert, A: *Democracy and the party movement in prewar Japan* (California UP, 1975), s. 67

⁶ 伊藤 博文

⁷ op. cit. Quigley, Harold, S.: *Japanese government and politics* (Century, 1932), s. 32

⁸ 内閣

⁹ 枢密院

kvůli vysokému majetkovému censu. Z asi 50 milionové populace jen 460 tisíc mělo volební právo.¹⁰

1.2 Systém Ústavy Meidži

Ústava Meidži vytvořila systém ústavních orgánů s různými pravomocemi. Tuto strukturu držela pohromadě sjednocující postava císaře, přičemž císařovým jménem většinou jednala skupina oligarchů - státníků genró. Císaři byly připsány rozsáhlé císařské prerogativy (*taiken*), které činily z císaře osobu, v níž se soustřeďovala veškerá moc, přičemž tato moc byla pouze delegována na jednotlivé orgány systému. Podrobněji budou císařovy pravomoci popsány níže. Celkově mocenská struktura sestávala z orgánů na sobě poměrně nezávislých, které byly odpovědné přímo císaři, a při absenci silné osobnosti císaře a po odchodu tzv. „mužů Meidži“ zůstaly tyto nezávislé orgány v určitém mocenském vakuu. Ve 20. letech tak Parlament trval na své svrchovanosti v politice na základě císařovy svrchované moci v legislativní oblasti, armáda pak trvala na svém právu na samostatný politický postup na základě císařovy pravomoci nejvyššího velitele.¹¹

Tato roztržičnost japonské mocenské struktury se stala zdrojem obtíží pro vzestup k moci a vládu politických stran. Současně jim nedávala příliš možností, jak tuto strukturu změnit. Celkově se dá říci, že Ústava Meidži byla kompromisem zavádějícím na jednu stranu Parlament, avšak Dolní komora, do které byli členové voleni, neměla ústavou dané prostředky jak prosadit svou moc proti Horní komoře, či vládě.

Politický systém Ústavy Meidži vytvářel mocenskou strukturu, na jejímž vrcholu stál císař, který byl prohlášen „posvátným a nedotknutelným“ a v jehož ruce se soustřeďovala veškerá výkonná a zákonodárná moc, kterou císař pouze delegoval na jednotlivé orgány systému. Císař lidu ústavu „daroval“ a měl také možnost ji měnit, přestože této své pravomoci nevyužíval. Byl nejvyšším velitelem armády a námořnictva, jemu a nikoli Parlamentu byl odpovědný kabinet, jmenoval a rozpouštěl Parlament, a mohl také vetovat jakékoli legislativní kroky. Svou moc však císař příliš neužíval a tvorba státní politiky tak většinou ležela na jednotlivých orgánech systému, na které císař svou moc delegoval. Císařova exekutivní moc byla delegována na vládu, legislativní na Parlament, císařovo postavení nejvyššího velitele ozbrojených složek pak bylo v praxi vykonáváno armádními a námořními náčelníky štábu.¹²

¹⁰ op. cit. Ike, Nobutaka: *The beginnings of political democracy in Japan* (Johns Hopkins Press, 1950), s. 188

¹¹ viz Titus, David, Anson: *Palace and politics in prewar Japan* (Columbia UP, 1974) s. 5

¹² viz Large, Stephen, S.: *Emperor Hirohito and Shōwa Japan* (Routledge, 1992) s. 11

Do dolní komory Parlamentu (*šūgiin*¹³) mohli obyvatelé volit své zástupce, nicméně volební právo bylo v této době uděleno pouze dospělým mužům splňujícím poměrně vysoký daňový census 15 jenů daňové platby, což silně omezilo počet lidí s volebním právem. Nejprve byl počet členů určen na 300, postupně však stoupal, až na 466 daný změnou z roku 1925. Zástupci byli voleni na 4 roky.¹⁴ Jako jediný volený orgán celostátního významu byla pochopitelně právě Dolní komora místem, kde se angažovaly politické strany. Moc Parlamentu však byla poměrně omezená. Schvaloval sice jako jediný návrhy zákonů a mohl i vytvářet své vlastní, ale ty podléhaly souhlasu vlády, která však nebyla odpovědná Parlamentu. Parlament sice mohl hlasovat o nedůvěře kabinetu, či o odvolání jednotlivých ministrů, ale i v případě že takovéto hlasování prošlo Parlamentem, nebylo pro kabinet závazné (přesto však bylo ranou pro premiérovu image a mohlo tak vést i k pádu kabinetu, většinou však naopak vláda nechala rozpustit Dolní sněmovnu).

Hlavní zbraní Parlamentu se nakonec ukázalo schvalování rozpočtu. Přes pojistku, která stanovila, že v případě nepřijetí rozpočtu platí automaticky rozpočet z předchozího roku, se brzy ukázalo, že vzhledem k ekonomickému růstu a potřebě stálého navyšování rozpočtu dává toto schvalování dolní komoře Parlamentu do rukou větší moc, než tvůrci ústavy původně předpokládali.

Horní komora Parlamentu (*kizokuin*¹⁵) byla vytvořena podle vzoru britské Sněmovny lordů. Skládala se z šesti druhů členů: 1) princů z císařského rodu; 2) princů a markýzů; 3) zástupců tří nižších šlechtických hodností; 4) členů jmenovaných císařem: a) za zásluhy o stát, či pro učenost; b) zástupců plátců nejvyšších daní; a c) 4 zástupců Císařské akademie.¹⁶ Ti přibyli změnou z roku 1925. Horní komora byla určena ke kontrole Dolní sněmovny, jejíž rozhodnutí mohla vetovat. Počet příslušníků se z 251 při prvním zasedání zvedl po změnách v roce 1925 až přes 400. Tato podoba Horní sněmovny končí přijetím nové ústavy v roce 1947. Od této doby již byli členové Horní sněmovny voleni.

Kabinet (*naikaku*¹⁷) měl v systému vytvořeném Ústavou Meidži specifické postavení. Vládní ministři byli přímo odpovědní pouze císaři. Nemohl je odvolat Parlament a dokonce ani

¹³ 衆議院

¹⁴ viz Quigley, s. 168

¹⁵ 貴族院

¹⁶ op. cit. Quigley, s. 166

¹⁷ 内閣

přímo premiér. Všechna rozhodnutí musela být přijata jednomyslně, což dávalo možnost jednomu členu kabinetu zablokovat celé jednání (příčemž tohoto kroku využívala převážně armáda). Po přijetí nové ústavy v roce 1947 již bylo možné pro Parlament vládu donutit k rezignaci vyslovením nedůvěry, či nepodpořením žádosti o vyjádření důvěry.

Tajná rada (*súmicuin*¹⁸) fungovala jako poradní orgán císaře od roku 1888, přičemž mu měla radit v otázkách mimořádné důležitosti. Její členy jmenoval doživotně přímo císař, a pouze jemu byli také odpovědní. Členů bylo 12, později 24, zástupce předsedy a předseda, který schůze svolával. Tajná rada se scházela v Císařském paláci, přičemž císař sám se účastnil důležitých schůzí. Klíčový vliv měli státníci genró, což nutilo pozdější premiéry z řad politických stran hledat s těmito státníky kompromisy, neboť Parlament nemohl Tajnou radu ovlivňovat a legislativní návrhy musely být radě předkládány před schválením v Parlamentu, což jí dávalo možnost „zastavit“ pro státníky genró nepřijatelnou legislativu. Sama Tajná rada však neměla moc navrhnout zákony. Toto omezení ale často negovala skutečnost, že členy Tajné rady byli často členové kabinetu. Dále pak rada schvalovala ratifikaci mezinárodních smluv. Za členy byli vybíráni bývalí ministři, šlechtici, důstojníci, často jimi byli také členové kabinetu. Tajná rada byla definitivně zrušena vydáním Japonské ústavy po 2. světové válce roku 1947.

Armáda a námořnictvo byly specifickou součástí mocenské struktury vytvořené Ústavou Meidži. Měly své zastoupení ve vládě, kde mohly de facto vetovat pro sebe nepříznivá rozhodnutí a měly ohromnou možnost ovlivňovat vládu pomocí odvolávání svých ministrů a následným odmítnutím nominovat jejich nástupce, což vedlo k pádu vlády a nemožnosti sestavit vládu další. Tato možnost byla ještě posílena v obdobích, kdy ministrem mohl být pouze důstojník v činné službě. Navíc generální štáby armády a námořnictva byly podřízeny přímo císaři, tudíž byly prakticky nezávislé na vládě. Nejsilnějším prostředkem Parlamentu na kontrolu ozbrojených sil byla možnost neschválit navýšení vojenských výdajů. Na rozdíl od západní koncepce vlády v Japonsku nefungovalo podřízení moci vojenské moci civilní.

Specifickým případem mimoústavní vládnoucí elity byli státníci genró¹⁹, což by se dalo přeložit jako zasloužilí státníci. Nejednalo se o žádný oficiální titul a tato skupina neměla

¹⁸ 枢密院
¹⁹ 元老

ústavou danou žádnou zvláštní moc, a přesto se jednalo o osoby, jejichž názor rozhodoval o osobě premiéra, či politickém směřování země.

Jejich moc pramenila z přímého přístupu k císaři, což jim dávalo značný vliv. Hlavní zbraní byl jejich poradní hlas při výběru premiéra.²⁰ Dále se mohli opřít o své chráněnce, kterým dopomáhali k postavení, a jejich prostřednictvím dále posilovali svůj vliv. A v neposlední řadě měli svůj osobní kredit „zasloužilých státníků“, který jim nemusel přinést oblibu, ale zato rozhodně úctu.

Skupina genró se dá těžko vymezit, ale celkově můžeme hovořit o devíti genró, přičemž se jedná hlavně o vůdce restaurace Meidži a příslušníky kliky Saččó. Sedmi takzvanými „genró éry Meidži“ byli: Aritomo Jamagata (1838 – 1922)²¹, Hirobumi Itó, Cugumiči Saigó, Kijotaka Kuroda, Kaoru Inoue, Masajoši Macukata a Iwao Ójama. A dva pozdější genró: Taró Kacura²², což byl chráněncem Jamagaty a Kimmoči Saiondži (1849 – 1940), který byl chráněncem Itóa. Na tyto státníky se císař obracel prostřednictvím Císařského příkazu například při žádosti o radu při výběru premiéra. Od vzniku Itóova kabinetu roku 1885 až do přelomu století byly až na jeden případ kabinety vedeny vždy některým z genró. Navíc se postupně vyvinula praxe, že císař žádal genró o radu při jmenování nového premiéra, a stejně tak jimi byly schvalovány důležité zahraničně-politické kroky.

Vliv skupiny genró slábl postupně s tím, jak umírali její představitelé a noví členové nebyli schopni dosáhnout stejného vlivu a kontroly zákulisní manipulace jako jejich předchůdci. Moc genró nakonec končí s posledním z nich – Kimmočim Saiondžim²³. Ve své době však byli schopni díky svému vlivu kontrolovat směřování celého státu a všichni představitelé politických stran, stejně jako představitelé ostatních ústavou vytvořených orgánů, byli nuceni k jejich názorům trvale přihlížet a hledat s představiteli genró kompromisy, protože

²⁰ viz Nakamura, Takafusa.: *A History of Showa Japan, 1926-1989*, s. 4

²¹ Aritomo Jamagata (山県有朋) se narodil do samurajské rodiny v knížectví Čóšú. Aktivně se podílel na boji proti šogunátu. Roku 1873 se stal ministrem války a reformoval armádu dle pruského vzoru. Prosadil založení Císařského generálního štábu armády, jehož byl několikrát náčelníkem. Roku 1898 se stal polním maršálem a roku 1907 obdržel titul prince. Zastával množství významných postů a byl dvakrát ministerským předsedou (24.12.1889 – 9.4.1891 a 8.11.1898 – 26.9.1900), přičemž se mu podařilo prosadit například opatření, že ministry armády a námořnictva mohou být pouze důstojníci v aktivní službě. Vedl Tajnou radu v letech 1893, 1905-1909 a 1909 – 1922. Po Itóově smrti, jako jasně nejmocnější z genró, byl velkou oporou konzervativců, přestože právě on vybral Haru jako premiéra. I přes oficiální stažení se z politiky zůstal nejmocnější postavou japonské politiky až do své smrti.

²² 桂太郎

²³ Kimmoči Saiondži (西園寺公望) se narodil v Kjótu jako příslušník dvorské šlechty. Podílel se na Restauraci Meidži. Doprovázel Hirobumi Itóa na cestě do Evropy za účelem studia jednotlivých ústav evropských zemí. Stal se členem (i předsedou) Tajné rady, byl ministrem školství a dvakrát i ministerským předsedou (7.1.1906 - 4.7.1908 a 30.8.1911 – 5.12.1912). Stal se členem a od roku 1903 i předsedou Seijjúkai. Roku 1913 byl přijat do řad *genró*. Roku 1920 obdržel titul prince. Od roku 1924 byl jediným žijícím *genró*, jejichž éra tak definitivně končí Saiondžihou smrtí roku 1940.

nebylo možné prosadit ve vládě a Parlamentu politiku, která by přímo šla proti přání státníků genró a jejich přívrženců.

Dá se říci, že systém císařské vlády (*tennósei*²⁴) a systém Ústavy Meidži nedávaly prostor pro myšlenku plného rozvinutí parlamentní demokracie, kdy by vláda byla odpovědná Parlamentu a směřování politiky země by bylo určováno pouze volenými zástupci obyvatel. Absolutní moc měl císař stojící nad systémem. V praxi však císařské prerogativy dané v Ústavě byly institucionalizovány ve vládní struktuře, nad kterou císař vládl, ale svou moc nevyužíval.²⁵ Politické strany tak mohly pomocí uzavírání kompromisů s ostatními orgány zvyšovat svůj podíl na moci (a tím moc jediné volené složky v systému) v rámci volné mocenské struktury. Vždy však zde byla nutnost kompromisu s oligarchy a ani na vrcholu své moci ve 20. letech nemohli vůdci politických stran brát své jmenování jako samozřejmost jen na základě své síly v Parlamentu. Heslo „normální běh konstituční vlády“ z 20. let znamenalo, že palác by měl určit za premiéra vůdce většiny (v Parlamentu) nebo většinové politické strany, nejlépe v Dolní sněmovně.²⁶ Pokud takového premiéra palác jmenoval či ne, zůstávalo na úsudku osob „blízkých trůnu“.²⁷ Těmi jsou míněni především státníci genró.

²⁴ 天皇制

²⁵ viz Titus, s. 15

²⁶ viz Titus s. 319

²⁷ op. cit. Titus, s. 319

2. Politické strany do 20. let 20. století

2.1 Počátky politických stran

Počátek politických stran je možné nalézt už v 70. a 80. letech 19. století. Šlo o poměrně malá uskupení s volnou strukturou, která zaujímala výrazně negativní postoj vůči vládě a snažila se hlavně prosadit vůči politickému monolitu kliky Saččo. Jejich hlavním cílem byl boj za přijetí ústavy a šíření osvěty. Členy těchto stran byli vzdělaní samurajové nespokojení s monopolizací moci klikou Saččo, novináři, atd. Největšími osobnostmi těchto raných politických stran byli Taisuke Itagaki a Šigenobu Ókuma. Celkově je možné shrnout, že vůdci i členové těchto uskupení byli poměrně mladí zapálení idealisté, což byla jedna z věcí, která se začala měnit po nástupu politických stran k moci, přestože již v počátcích můžeme samozřejmě vidět i snahy o hájení vlastních zájmů.

Hlavní funkcí vůdce se stalo shromažďování zdrojů pro chod strany, pro což byli potřeba víc organizátoři než idealisté. I Liberální strana a Pokroková strana Itagakiho resp. Ókumy však mohly dělat jen o málo více než pořádat demonstrace, osvětu, případně vydávat noviny šířící jejich myšlenky, protože i přes podporu veřejnosti nevládly žádnou opravdovou mocí a vláda se současně snažila hnutí politických stran potlačit vydáváním zákonů, diskreditací politických oponentů i začleněním některých vůdců opozice do svých řad (jako například Ókumu).

2.1.1 Od vzniku Parlamentu po „vertikální rozdělení“

Po vzniku Parlamentu se situace politických stran zásadně změnila. Vydáním ústavy získaly politické strany možnost podílet se na politické moci účastí v Parlamentu, ale i nadále existovaly orgány, které byly podřízeny přímo císaři a nebyly odpovědné Parlamentu (jako třeba samotná vláda, Tajná rada, generální štáby ozbrojených složek) a nevolená skupina genró s velikým vlivem na směřování Japonska. Došlo k takzvanému horizontálnímu rozdělení na politické strany zasedající v Dolní sněmovně a na skupinu oligarchů kontrolující vládu, Tajnou radu, s vlivem v Horní sněmovně a s velkým vlivem genró Aritomo Jamagaty v armádě.

Politické strany toužily po posílení role Parlamentu a časem i po kabinetech politických stran. Naproti tomu pro oligarchy byla myšlenka vlády politických stran nepřijatelná a hodlali udržet systém nadstranických kabinetů. Dle jejich názoru měla Dolní sněmovna sloužit jako nejvyšší možný prostor pro ambiciózní venkovské politiky a ne se stát orgánem tvořícím politické směřování státu. Tyto diametrálně odlišné názory na správný systém vlády a pozice obou stran vedly k otevřenému nepřátelství.

První volby do Parlamentu přinesly politickým stranám silné postavení v Dolní sněmovně. Z 300 členů Dolní sněmovny patřilo 130 poslanců do Liberální strany (*Džijútó*²⁸) a 41 do Pokrokové strany (*Kaišintó*²⁹).³⁰ Po rozporech s premiérem Jamagatou a ostatními oligarchy sáhla sněmovna po své jediné možnosti jak kabinet citelně zasáhnout: snížila návrh rozpočtu asi o 10%. Vláda na to odpověděla represí a také korumpováním členů Dolní sněmovny. Za nového premiéra byl vybrán Macukata a po rozpuštění Dolní sněmovny následovaly v roce 1892 nejkrvavější volby v japonské historii, kdy zahynulo 25 lidí a 388 bylo zraněno. Nicméně represivní přístup opět selhal, neboť opoziční uskupení získaly opět v dolní komoře Parlamentu většinu. Nový premiér Itó se snažil o méně konfrontační přístup, protože chápal, že kabinet bude potřebovat podporu politických stran na stabilnější úrovni, než jen jednorázovým kupováním si podpory pro jednotlivé záležitosti. Postupem času se mu povedlo získat Itagakiho podporu a přerušit těsnou spolupráci Džijútó a Kaišintó.

Toto období je velice důležité tím, že ukázalo nepostradatelnost uzavírání kompromisů v rámci politického systému, přičemž počáteční neústupnost obou stran (politických stran a oligarchie), byla postupně obrušována.³¹

2.1.2 Spolupráce politických stran s oligarchií

Čínsko-japonská válka dočasně zastavila boj mezi Parlamentem a kabinetem. Válečné rozpočty procházely bez obtíží. Když po čínsko-japonské válce opět začala konfrontace Parlamentu a vlády, zahájil Itó otevřeně spolupráci s Džijútó a Itagakimu samotnému v roce 1896 nabídl křeslo ministra vnitra. Tento přístup přiměl Ókumovu Pokrokovou stranu (*Šimpotó*) k jednání s Macukatou (vzhledem ke střídání premiérů z řad Čóšú a Sacumy byl Macukata jasným kandidátem na premiéra po Itóovi). Tím došlo ke změně z „horizontálního“ rozdělení soupeření mezi politickými stranami a oligarchií na rozdělení „vertikální“, kdy jednotlivé politické strany přislíbily podporu v Parlamentu příslušnému premiérovi výměnou za svou účast na vládě. Od otevřené konfrontace se tak přešlo k politice kompromisů.

Zklamání z dosažených výsledků vedlo v roce 1898 ke spojení Džijútó a Šimpotó do jedné strany – Konstituční strany (*Kenseitó*³²). Jako svůj program vyhlásila strana dlouhodobé principy stranických kabinetů, odpovědnost vlády vůči Parlamentu a podporu samospráv.³³ Poměrně záhy se nové straně naskytla příležitost vytvořit první stranický kabinet, když Itó

²⁸ 自由党

²⁹ 改進黨

³⁰ viz Reischauer, E. O., Craig, A. M.: *Dějiny Japonska* (Lidové noviny, Praha 2000), s. 178

³¹ viz Scalapino, s. 152

³² 憲政黨

³³ op. cit. Scalapino, s. 173

odstoupil z postu premiéra a za své nástupce určil Ókumu a Itagakiho. Důvodem pro tento krok byla Itóova snaha zabránit růstu moci militaristů. K vytvoření vlády došlo 30.6.1898, ale pokus o stranický kabinet s Ókumou jako premiérem a Itagakim jako ministrem vnitra zoufale selhal, kabinet se rozpadl po čtyřech měsících a došlo i k rozdělení Konstituční strany na dvě strany. Důvodů selhání prvního stranického kabinetu bylo více: nepřipravenost na přechod z opozice k formulování konstruktivní politiky, neochota úředníků a ozbrojených složek ke spolupráci a v neposlední řadě také spory mezi dvěma složkami tvořícími novou stranu, kvůli nerovnému zastoupení členů původních stran. Politické strany tak daly najevo svou nepřipravenost na roli tvůrce státní politiky.

Po návratu do premiérského křesla se již Jamagata nemohl přes svou snahu obejít bez podpory nějaké politické strany, a proto začal spolupracovat s Kenseitó (bývalou Džijútó). Za pomoci vydatných úplatků a některých ústupků Jamagata dokázal prosadit svůj rozpočet a například zvýšení pozemkové daně; strany získaly zvýšení počtu křesel v Parlamentu a snížení volebního censu na 10 jenů. Zůstávalo nicméně jasné, že i když Jamagata dokázal prosadit svou politiku, aniž by uvolnil představitelům politických stran jakékoli místo ve vládě, kabinety potřebují podporu politických stran pro své fungování a stávající styl uplácení nebyl dlouhodobě vhodný.

2.2 Spojení politických stran a oligarchie (1900 – 1912)

25.9.1900 došlo k zatím bezprecedentnímu propojení sféry oligarchie a politických stran, když Hirobumi Itó založil Společnost přátel konstituční vlády (*Rikken Seijūkai*³⁴) spojením Kenseitó a Itóových úřednických přívrženců. Takto vzniklá strana se těšila podpoře v Parlamentu, podpoře byrokracie i přízni císaře (díky Itóovi jako předsedovi strany), a tak dokázala na dlouhou dobu zaujmout nejsilnější postavení v Dolní sněmovně. Došlo tím také k vyostření soupeření mezi křídly Itóa a Jamagaty, které později pokračovalo střídáním jejich chráněnců Kacury a Saiondžiho.

V říjnu 1900 odstoupil Jamagata a Itó byl jmenován novým premiérem. Svůj kabinet sestavil kromě tří zástupců výhradně z členů Seijūkai. Díky tomu měl silnou podporu v Dolní sněmovně, ale musel se potýkat s Horní sněmovnou, která stranila Jamagatovi. V květnu roku 1901 Itó odstoupil, a tím skončila éra přímé účasti „genró éry Meidži“ na vládě. Nadále uplatňovali svou moc skrze Tajnou radu (ve které se Itó a Jamagata střídali v předsednictví) a své chráněnce Taró Kacuru (1848 – 1913) a Kimmočiho Saiondžiho (1849 – 1940), který se po Itóově rezignaci na post předsedy strany roku 1903 stal předsedou Seijūkai.

³⁴ 立憲政友会

2.2.1 Období Keien

V období Keien se vláda poklidně střídala mezi Kacurou a Saiondžim, čili zástupci Jamagatova resp. Itóova křídla. Kacura a Saiondži se střídali na postu premiéra až do roku 1913, přičemž podporu v Parlamentu jim zajišťovala Seijúkai. Přestože Saiondži byl předsedou Seijúkai, poté co roku 1903 byl Itó nucen rezignovat na členství ve straně, když byl jmenován předsedou Tajné rady, jeho kabinety byly znatelně méně stranické, než kabinet jeho mentora Itóa. Střídání vlády probíhalo poměrně hladce také díky úsilí Kei Hary (1856 – 1921)³⁵, pozdějšího premiéra. Rovnováha sil vyhovovala oběma stranám, přičemž obě frakce využívaly silného postavení Seijúkai v Dolní sněmovně a na oplátku získali politici ze strany Seijúkai vliv na kabinet, což vedlo k nemalé závisti menších parlamentních stran.

Za prvního Kacurova kabinetu (2.6.1901 – 21.12.1905) byla logicky snaha o navýšení financí pro armádu. Tato politika kromě nákladů znepokojovala Seijúkai rostoucí moc Jamagatova militaristického křídla. Možným rozporům však učinila přítrž Rusko-japonská válka. V roce 1905 dohodl Kei Hara s Kacurou podporu Seijúkai pro Kacurovu vládu výměnou za poválečné předání postu Saiondžimu. Ten zas na oplátku neměl sestavovat stranický kabinet. Proto když na konci roku 1905 byl Kacura nucen kvůli podmínkám mírové smlouvy odstoupit, nastoupil po něm na post premiéra právě Saiondži.

První Saiondžihovo kabinet trval od 7.1.1906 do 4.7.1908. Přestože nešlo o stranický kabinet, Harův post ministra vnitra byl pro Seijúkai velmi výhodný. Umožnil mu provést mnohé změny na postech guvernérů prefektur, čímž jednak oslabil Jamagatu a navíc si zavázal nově dosazené guvernéry. Navazováním kontaktů s úřednictvem i Horní sněmovnou sílila pozice Seijúkai. Z hlediska prosazované politiky však měl Saiondži problémy se schvalováním zákonů v Horní sněmovně. Roku 1908 proto rezignoval a premiérem se stal opět Kacura.

Za druhého Kacurova kabinetu (14.7.1908 – 25.8.1911) opět došlo k jednání Hary a Kacury ohledně střídání u moci. Hlavním problémem pro Kacuru pak byly požadavky armády na rozšíření stavů. I z tohoto důvodu Kacura odstoupil v roce 1911 a premiérem se stal opět Saiondži.

Stejně jako předcházející Kacurova vláda, měl i druhý Saiondžihovo kabinet (30.8.1911 – 5.12.1912) problémy s požadavkem armády na rozšíření o dvě divize, přičemž na armádních

³⁵ Kei (Takaši) Hara (原敬). Narodil se v provincii Mucu v samurajské rodině. V Tokiu pracoval jako novinář a na ministerstvu zahraničních věcí. Roku 1900 vstoupil do Seijúkai. Úspěšně kandidoval do dolní sněmovny, stal se ministrem komunikací a později vícekrát ministrem vnitra. Tento schopný vyjednaváč a organizátor se roku 1914 stal předsedou Seijúkai a roku 1918 byl jmenován premiérem, jakožto první předseda politické strany, který nebyl zároveň genró, byrokrat, voják nebo šlechtic (nabízené tituly vytrvale odmítal) Hara jako premiér (29.9.1918 – 5.11.1921) odmítal podpořit zavedení všeobecného volebního práva. Opatrné taktizování v rámci stávající mocenské struktury ho připravilo o podporu. 4.11.1921 byl zavražděn při příchodu na Tokijské nádraží.

požadavcích vláda také nakonec padla. Důležité bylo, že post ministra vnitra opět obsadil Kei Hara, který tak mohl pokračovat v rozšiřování vlivu své strany, přestože zatím ještě nedokázal prosadit změn volebního zákona.

2.2.2 Politická krize Taišó

Roku 1912 nastoupil na trůn nový císař a stejného roku padla kvůli rezignaci ministrů armády a námořnictva po zamítnutí jejich rozpočtových požadavků druhá Saiondžiho vláda. Po marném hledání jeho nástupce přijal Kacura jmenování premiérem svého třetího kabinetu (21.12.1912 – 11.2.1913). Tím, že vytvořil téměř zcela byrokratický kabinet, ale ztratil podporu v Parlamentu, navíc musel čelit odporu námořnictva, které musil přinutit k poslušnosti císařským reskriptem. Na straně druhé musel čelit mohutným protestům Ligy na obranu ústavy (*Kensei jógokai*³⁶), kterou vedli Cujoshi Inukai (1855-1932)³⁷ a Jukio Ozaki (1858-1954)³⁸. Veřejnosti vadil byrokratický kabinet a Kacurovo použití císařského příkazu.

Jelikož Kacura věděl, že pro fungování kabinetu potřebuje podporu v Parlamentu, rozhodl se po vzoru Seijúkai založit svou vlastní stranu, o jejíž podporu by se mohl následně opírat. Tímto rozhodnutím se však definitivně rozešel se Seijúkai, která se přidala k opozici a jeho straně Dóšikai se nepodařilo shromáždit dostatek poslanců na získání parlamentní většiny. Došlo i k významné události, kdy Seijúkai odmítla neformální císařův návrh, předaný ústně Saiondžimu, aby podpořila Kacuru. Výsledkem postoje strany byl pád Kacurova kabinetu a Saiondžiho odchod ze Seijúkai.³⁹

2.2.3 Založení Dóšikai

Přestože založení Dóšikai nestačilo Kacurovi k obhájení své pozice, vytvořilo to předpoklad pro systém dvou silných politických stran v japonském parlamentu. V roce 1913 tak vznikla spojením části členů Kokumintó a Čúó kurabu strana Rikken Dóšikai⁴⁰. Snahy získat část poslanců Seijúkai nakonec neuspěly. Stejně jako před 13 lety Seijúkai i Rikken Dóšikai vznikla z pragmatických pohnutek. Hlavní hybnou silou byla snaha ukončit drtivou převahu Seijúkai v politice⁴¹; Dóšikai připomínala svou předchůdkyni i tím, že se jednalo o spojení napohled velice různorodých prvků, představitelů *hambacu*⁴² na straně jedné a členů

³⁶ 憲政擁護会

³⁷ 犬養毅

³⁸ 尾崎行雄

³⁹ op. cit. Quigley, s. 216

⁴⁰ 立憲同志会

⁴¹ viz Duus, s. 48

⁴² 藩閥

politických stran, kteří se nechtěli nebo nemohli spojit se Seijúkai na straně druhé. Vytvoření druhé velké strany dalo voličům možnost výběru, kterou dříve neměli.

Přestože se zdálo, že jediná věc, která drží nově zformovanou stranu pohromadě, je osobnost Taró Kacury, po jeho smrti v říjnu 1913 zůstala strana pohromadě s novým předsedou Kómeiem Katóem (1860 – 1926)⁴³. Změny předsedy se dočkala i strana Seijúkai, kde rezignoval na post předsedy Saiondži, který se připojil ke skupině genró.

2.3 Kabinety po roce 1912

2.3.1 Kabinet Gombeie Jamamota 20.2.1913 – 24.3.1914

Kabinet admirála Gombeie Jamamota (1852 – 1933)⁴⁴, vládnoucí od února 1913 do dubna 1914, se skládal z představitelů bývalého knížectví Sacuma, politiků strany Seijúkai a námořnictva. Touha sacumské části kliky Saččó dostat se po větší odmlce zpět k moci dávala Seijúkai velice výhodnou pozici k vyjednávání, zatímco její síla ve sněmovně jí uvolňovala cestu v Parlamentu. Kei Hara, který se stal v roce 1914 předsedou Seijúkai, získal post ministra vnitra a ačkoli měla Seijúkai původně slíbena pouze tři křesla, další ministři vstoupili do strany po nastoupení do funkce. Seijúkai tak získala velice silné postavení i přesto, že neobsadila post premiéra.

Dovolovalo jí to prosadit množství změn. Došlo k seškrtnání rozpočtu a snížení počtu úřednictva, ministry armády a námořnictva se od této doby mohli stávat i důstojníci na odpočinku, což snížilo možnosti na vydírání vlády ozbrojenými silami pomocí odvolávání ministrů a došlo i k uvolnění pravidel pro dosazování civilních úředníků. Tento kabinet nakonec skončil po korupčním skandálu kolem námořnictva a firmy Siemens.⁴⁵

Jamamoto navrhl jako svého nástupce Haru, ale ten byl pro genró nepřijatelný. Nakonec byl po dvou neúspěšných kandidátech jako nový premiér schválen Šigenobu Ókuma. Důvody pro výběr tohoto kandidáta byly dvojího druhu. Za prvé byl přístupný zvýšení vojenského

⁴³ Kómei (Takaaki) Kató (加藤 高明) se narodil v provincii Owari do samurajské rodiny (do rodiny Kató byl adoptován). Vystudoval Císařskou tokijskou univerzitu a nastoupil do firmy Micubiši (později si vzal za manželku dceru prezidenta Micubiši a propojení s touto firmou bylo celoživotní). Byl zvolen do dolní sněmovny a opakovaně sloužil jako ministr zahraničí v různých kabinetech. Pokoušel se obházet při rozhodování genró (například při zaslání Dvaceti jedna požadavků Číně, či při rozhodnutí o vstupu do 1. světové války), čímž se s nimi dostával do konfliktů a vysloužil si zejména Jamagatovu nenávist. Stal se předsedou strany Kenseikai, získal titul hraběte a byl jmenován do horní sněmovny. Podporoval zavedení všeobecného hlasovacího práva pro muže nad 25 let, a po svém jmenování premiérem (11.6.1924 – 31.7.1925 a 2.8.1925 – 28.1.1926) dokázal tuto úpravu i prosadit. Na druhou stranu podepsal i Zákon na ochranu pořádku. Zemřel jako premiér v roce 1926.

⁴⁴ 山本権兵衛

⁴⁵ Tento skandál zahrnoval uplácení vysokých představitelů námořnictva firmou Siemens, výměnou za udržení jejího monopolního postavení na zakázky pro japonské válečné loďstvo. Stejný přístup pak zaujala britská společnost Vickers. Uplácení vyšlo najevo, když bývalý zaměstnanec tokijské pobočky firmy Siemens ukradl usvědčující dokumenty a předal je novinové agentuře Reuters.

rozpočtu o dvě divize a toto rozhodnutí bylo pro něj, jako pro osobu populární a s konexemi v politických kruzích, snazší obhájit v Parlamentu než pro některého z chráněnců genró. Za druhé šlo o snahu pomstít se Seijúkai, která získávala vliv v oblastech dříve vyhrazených genró, spojila se se sacumskou klikou proti Jamagatovi, pomohla při svržení Kacury a vůbec se stala příliš silnou a nezávislou a hnala se pouze za vlastními cíli.

2.3.2 Kabinet Šigenobu Ókumy 16.4.1914 – 4.10.1916

Pro získání podpory pro svůj kabinet se snažil Ókuma (1838 – 1922) dohodnout nejprve s Kómeiem Katóem jakožto s představitelem druhé největší strany. Následně se také sešel s Cujoši Inukaiem a Jukio Ozakim. Inukai kabinet podpořit odmítl, vzhledem k tomu, jak vznik Dóšikai poškodil jeho vlastní stranu, Ozaki se nakonec nechal zlákat, když se Óura přesunul na ministerstvo zemědělství a přenechal tak Ozakimu významné ministerstvo vnitra. Kómei Kató se stal ministrem zahraničí. Toto rozhodnutí se stalo třecím kamenem mezi kabinetem a Jamagatou, protože Kómei Kató nehodlal pokračovat v zavedeném zvyku posílat důležitá zahraničněpolitická rozhodnutí nejprve genró ke schválení. O své vlastní vůli se rozhodl postavit v první světové válce po bok Spojencům a rozšířit japonské državy na úkor Německa a v roce 1915 taktéž bez konzultace s Jamagatou nechal Číně doručit tzv. 21 požadavků.

Jelikož v roce 1914 dokázaly Seijúkai a Kokumintó⁴⁶ překazit prosazení vládního rozpočtu (obsahujícího rozšíření armády o dvě divize), rozpustil Ókuma Parlament a v březnu 1915 se konaly nové volby. V těchto volbách sice Dóšikai nezískala absolutní kontrolu nad Parlamentem, ale celkově mohly provládní strany pohodlně kontrolovat Dolní sněmovnu. Populární osobnost Ókumy, hrdiny Hnutí za svobodu a občanská práva, který navíc nebyl spojován s žádnými skandály, jež by mohly jeho jméno pošpinit a jeho vystupování na předvolebních shromážděních i použití narávek jeho projevů jistě k volebnímu vítězství přispěly velkým dílem. Dobře je zde ale také vidět, jaké výhody plynuly ve volbách pro stranu nacházející se u moci.

Představitelé Seijúkai hovořili o značných obnosech, které dostávali vládní kandidáti. Ministerstvo vnitra předpovídalo pravděpodobné výsledky voleb, ve vyrovnanějších obvodech obcházeli policisté domy voličů s otázkou jak budou volit, prý jim i radili a rozdávali úplatky. Pracovníci kampaně Seijúkai byli pod přísným dohledem a byli okamžitě zatýkáni při sebemenším náznaku něčeho nelegálního, zatímco pracovníci provládních stran nebyli trestáni

⁴⁶ 国民党 Strana založená roku 1910. Jejím předsedou se stal Cujoši Inukai. Základní myšlenkou bylo všeobecné volební právo a silné nepřátelství vůči skupině genró. Část členů přešla roku 1913 do Dóšikai, zbytek pak roku 1922 vytvořil základ pro nové uskupení – Kakušin kurabu.

buď vůbec nebo pouze lehce.⁴⁷ Provládní strany dále využily na kampaň velkého množství peněz a podařilo se jim získat i zdroje, které dříve sponzorovaly Seijúkai. Současně s tím byla pečlivě dodržována volební strategie, aby si kandidáti provládních stran navzájem nekonkurovali. Toto měli na starosti Čúdži Šimooka a Kenzó Adači, takzvaný „volební bůh“. Tento styl moderní kampaně s využitím ohromného množství peněz také předznamenal volební kampaně 20. let 20. století.

V červnu 1915 byl schválen rozpočet s navýšením o dvě divize, které žádala armáda, nicméně mezitím se z výše zmíněných důvodů opět zhoršila situace mezi Katóem a Jamagatou. Kató raději rezignoval při odhalení skandálu kolem ministra vnitra Óury⁴⁸ a Jamagata se postaral, aby za jeho života nebyl Kató nikdy pověřen sestavením vlády. Jiní představitelé Dóšikai zatím nahradili ty, kteří rezignovali s Katóem. Jamagata se začal obávat silného postavení Dóšikai, protože porážkou Seijúkai ve volbách pouze došlo k prostřídání politických stran u moci. Navíc Kei Hara mu přišel jako mnohem akceptovatelnější politik než Kató, jehož pozice posílila vytvořením nové strany Kenseikai⁴⁹ na podzim 1916, která vznikla spojením Dóšikai, Čúseikai⁵⁰ a Kójó kurabu. Mezitím Ókuma hodlal s poukazem na svůj pokročilý věk rezignovat a jako svého nástupce určit Katóa. Jamagata však byl pevně proti a navrhl místo něj svého chráněnce Masatake Teraučiho. Snaha Ókumy prosadit Katóa přímo u císaře selhala a genró se pokusili o vytvoření nadstranického kabinetu pod vedením Masatake Teraučiho.

2.3.3 Kabinet Masatake Teraučiho 9.10.1916 – 21.9.1918

Kabinet generála Masatake Teraučiho (1852 – 1919)⁵¹ byl pokusem genró o vytvoření nadstranického kabinetu, který by zabránil nástupu premiérů z řad členů politických stran. Pokusil se získat podporu Seijúkai pro svůj kabinet, ale Hara si hodlal zachovat odstup a přislíbil podporu pouze v případech, které vyhovovaly Seijúkai. Původní myšlenka byla vytvořit kabinet národní jednoty, který by podporovaly všechny strany, ale tento projekt selhal, neboť Kató se nehodlal smířit s tím, že mu byla upřena možnost sestavovat vládu, jakožto předsedovi jasně nejsilnější parlamentní strany a ani s dosazením svého starého rivala Šimpeie Gotóa do pozice ministra vnitra. Zaujal postoj nespolupráce, napadal vládu pro uzurpování moci výhradně pro představitele Čóšú a hodlal hlasovat o nedůvěře vládě (dalo by se říci, že přijal za své taktiky *mintó* z 90. let), což by Kenseikai snadno prosadila. Nemohlo to sice vládu

⁴⁷ viz Duus, s. 90

⁴⁸ Šlo o poskytnutí peněz tehdejšími ministrem vnitra Óurou na uplácení nerozhodnutých poslanců v Dolní sněmovně, aby se tak zajistil průchod rozpočtu umožňující navýšení armádních stavů.

⁴⁹ 憲政会

⁵⁰ 中正会

⁵¹ 寺内正毅

svrhnout, ale mohlo to premiéra silně ztrapnit, a tak Terauchi v roce 1917 svolal volby v naději, že se podaří získat podporu vládě od Seijūkai a „nezávislých“ kandidátů. Podpora vlády Seijūkai sice nebyla tak zřejmá jako ve volbách roku 1915, ale stála na podobných základech.

Plán na vytvoření rovnováhy sil v Dolní sněmovně, kde by se rozhodujícími stali provládni „nezávislí“ poslanci, kvůli malému úspěchu „nezávislých“ selhal. Místo většiny v rukou Kenseikai se nyní dostala do podobné pozice Seijūkai s posílením ze 111 mandátů na 160.⁵² Hara tak měl silnou pozici pro vyjednávání s Terauchim a využíval sílu své strany pro prosazení legislativy, která mu vyhovovala a naopak k zamítnutí té, kterou neschvaloval. Samotný Terauchi nebyl pro Jamagatu tak ovladatelný jak by si genró přál, a tak bylo jasné, že možnosti udržení nadstranického kabinetu jsou u konce.

V srpnu 1918 vypukly tzv. rýžové bouře, což byly nepokoje kvůli stoupajícím cenám rýže. Kenseikai se připojila k veřejnému mínění a většině médií a žádala Terauchiho odstoupení a vytvoření kabinetu vedeného předsedou politické strany. Pokud by se připojila i Seijūkai, pozice premiéra by se stala neudržitelnou. Jamagata tudíž stál před problémem, koho navrhnout jako nového premiéra. Nepodařilo se mu však najít muže, který by vedl další nadstranický kabinet. Saiondži to odmítl, Óura byl zdiskreditován korupčním skandálem a ostatní kandidáty shledával Jamagata z různých důvodů nevyhovujícími.

Z představitelů politických stran byli Cujoši Inukai a Kómei Kató pro Jamagatu totálně nepřijatelní, zbýval tedy Kei Hara. Vztahy mezi Harou a Jamagatou se znatelně zlepšovaly od roku 1914, nicméně Jamagata byl na pochybách, zda se dá Harovi věřit nejen jako člověku, ale i jako předsedovi strany. Navíc pochyboval, zda i jiní členové Seijūkai jsou schopni dosáhnout Harových kvalit. Na rozdíl od Kenseikai zatím Hara vyčkával, jak se situace vyvine. Nakonec Jamagata, kterému došly jiné alternativy, nechal Saiondžiho, aby navrhl Haru jako premiéra. Nutno říci, že to neudělal proto, že by si myslel, že nastal čas na vládu stranického kabinetu, naopak jmenoval Haru *přesto*, že byl předsedou politické strany. Hara se zdál být nejméně špatnou alternativou, navíc již v této době držel faktickou moc danou silou Seijūkai v Parlamentu. Kromě toho nikde nebylo řečeno, že po Harovi nastoupí další stranický premiér.

2.4 Vývoj politických stran do 20. let

Politické strany začínaly jako poměrně nevelké, volně organizované skupiny lidí, kteří se věnovali politické kariéře čistě pro své ideály. Postupně se však posty v politických stranách začaly přesouvat do rukou mužům, kteří do politiky přišli z jiných odvětví: obchodu, žurnalistiky, úředního postu, atd. a politika pro ně znamenala příležitost, jak završit svůj

⁵² viz Duus, s. 100

úspěch. Noví členové netoužili tolik porazit *hambacu*, jako spíš získat prestiž a ekonomické výhody. O tyto cíle pragmaticky usilovali v rámci struktury vytvořené Ústavou Meidži. Spolu s tím také vzrůstal věk členů - do politiky přicházeli již ne idealističtí mladíci, ale pragmatičtí zkušení muži. Nejvíce se tento posun projevil ve vedení politických stran, kdy se předsedy stávali muži, kteří měli šanci stát se premiérem nebo byli schopni sehnat peníze pro svou stranu. Toto platilo i v nižších patrech stranické hierarchie, i když asi ne tak výrazně. Nicméně počet vedoucích pracovníků strany, kteří se do nejvyšších pater stranické organizace dostali díky práci v místních organizacích, stabilně klesal ve prospěch lidí, kteří měli zkušenosti a konexe v byrokracii nebo obchodu.

Současně s tím, jak se politické strany přibližovaly k získání podílu na moci, utužovala se i stranická disciplína. Členové sněmovny hlasovali podle rozhodnutí politických stran a případné rozpory se řešily za zavřenými dveřmi. Uvnitř stran měl většinou hlavní slovo předseda, který konzultoval okruh lidí kolem sebe a jeho názor pak vytvářel podobu strany, přičemž členové na nižším stupni neměli příliš možnost se prosadit. Přes zmíněné utužování stranické disciplíny a rozdíly v názorech většinou převážily výhody z existence uvnitř strany. V první řadě to bylo dáno tím, že osamělý poslanec neměl ve sněmovně žádnou váhu; na půdě Parlamentu rozhodovala prostě čísla.

Dalším důvodem byly prostředky na kampaň, které bylo mnohem snazší získat, pokud byl poslanec členem politické strany (pokud možno silné strany a nejlépe vládnoucí politické strany) a byl zadobře s vedením. Schopnost shánět pro stranu fondy se stávala klíčovou spolu s tím, jak stoupaly náklady na volební kampaň. Jedním z důvodů bylo postupné rozšiřování volebního práva, což vyžadovalo rozsáhlejší kampaň. Dále to byla i vzrůstající intenzita kampaň - tak jak byla vidět například v roce 1915. Rostl počet lidí pracujících na kampani i kanceláři, které strany využívaly. Dalším důvodem byla i konkurence při větším počtu politických stran. Náklady na kampaň rostly jak v celkových číslech (přičemž od roku 1915 do roku 1924 se náklady více než zečtyřnásobily), ale i v nákladech na jednoho kandidáta. V neposlední řadě také finance šly přímo na kupování hlasů, a to buď přímo nebo prostřednictvím osoby, která měla vliv v daném regionu a mohla místní obyvatele přesvědčit, aby volili představitele dané strany. Bez ohledu na to zda kandidát vítězil přemlouváním voličů, či jejich kupováním, náklady na kampaň zdaleka převýšily plat poslance, což zvyšovalo význam schopnosti shánět pro stranu peníze jako jednu z hlavních kvalit vůdce politické strany a současně také posílilo kontrolu předsedy strany nad řadovými členy.

Vzhledem k potřebě neustálého přísunu peněz, docházelo k neoficiálnímu propojování průmyslu s politickou scénou, většinou pomocí osobních vztahů bohatých průmyslníků a

politiků. Podporou politiků, či byrokratů si koncerny zaibacu otevíraly prostor pro možný lobbying ve svůj prospěch. Na oplátku politikům poskytovaly finanční příspěvky. Mezi zaibacu, čili rodinná průmyslová impéria, spadala čtyři největší: Micui, Micubiši, Sumitomo a Jasuda, dále potom některé menší podniky jako Nissan, Kawasaki, Kuhara, Asano, Suzuki, Šibuzawa, Furukawa, Aikawa atd.⁵³ Koncerny zaibacu pronikaly do mnoha odvětví průmyslu a nahromadily veliké jmění, které se pak prostřednictvím kontaktů s politiky stávalo značným politickým vlivem. Jako příklad by mohl posloužit vztah koncernů Micui, Furukawa a Sumitomo se stranou Seijúkai, zatímco Dóšikai navázala podobné partnerství s koncernem Micubiši (když Kómei Kató sestavil v roce 1924 svůj kabinet, byl tento nazýván „kabinetem Micubiši“, protože premiér, ministr zahraničí Šidehara a ministr železnic Sengoku Micugu měli s tímto koncernem velmi úzké spříznění).⁵⁴

S tím souvisela i veliká korupce. Potřeba získávání fondů vedla k tomu, že strany se staraly více o názory průmyslu, který je sponzoroval, než veřejnosti. Spolu s přílivem pragmatických členů a vůdců stran dospěly i samotné politické strany k pragmatickému přístupu k politice, kdy nešlo ani tak o hájení nějakých ideálů, jako spíše o postupy, které vedly k posilování své vlastní pozice, klidně ve spolupráci s oligarchií na úkor jiných politických stran. Tato praxe pragmatického dosahování krátkodobých cílů umožnila například Seijúkai udržet si svou majoritní pozici ve sněmovně po dlouhou dobu bez ohledu na to, jaký premiér se zrovna nacházel u moci.

Na jednu stranu je pravda, že strany se spojením s oligarchií „zaprodaly“ osobám, proti kterým dříve tak bojovně vystupovaly, na straně druhé je však třeba vidět, že strany, které vytrvaly v pevném odmítání spolupráce s oligarchií, neměly šanci se nijak podílet na vládě, neboť sestavování vlády bylo pod nepřímou, nicméně pevnou kontrolou genró, ani dosáhnout nějakého výrazného volebního úspěchu. Jak již bylo řečeno, jednotlivé strany většinou neusilovaly o nějaký specifický dlouhodobý cíl, díky němuž by bylo možné je rozdělit například na konzervativní a liberální, protože tyto postoje se měnily s osobou předsedy strany, i například tím, zda byla strana u moci, či v opozici. Systém dvou velkých stran vznikl až ve chvíli vytvoření Dóšikai Kacurou, ale i v tomto případě, stejně jako v případě Seijúkai nešlo o vytvoření strany na základě nějakých snah o realizaci nějakého demokratického cíle, ale o vytvoření účelového seskupení, z pohledu ideálů členů poměrně nesourodého, za prostým účelem odstavení politického konkurenta od moci a zajištění podpory premiérovi. Není náhodou, že u zrodu obou velkých stran stáli právě oligarchové, kteří je vnímali jako

⁵³ viz Reischauer, s. 196

⁵⁴ viz Scalapino, s. 282

prostředek pro prosazení své vůle na půdě dolní komory Parlamentu. Podobné spojování i rozdělování stran se dělo na účelových základech, případně na základě osobních vztahů mezi vůdci, spíše než na ideové bázi.

Tato pragmatičnost politických stran oligarchům nahrávala i škodila. Na jednu stranu jim dávala možnost prosazení své legislativy, pokud přímo nešla proti straně, která premiéra podporovala a umožnila jim hledat podporu u obou stran, aniž by museli brát zřetel na nějaké velké programové odlišnosti, a tím za příslib podílu na moci získávat podporu tu jedné, tu druhé strany. Na druhou stranu ale právě podobnost obou velkých stran nedávala genró příliš možnost vybrat si, která z nich by byla ze své podstaty pro ně vhodnější. Při své snaze vytvořit rovnováhu sil v Dolní sněmovně, ze které by mohli těžit, dokázali podlomit moc Seijúkai, ale Dóšikai (později Kenseikai) se ukázala příliš stejná, než aby z této změny mohli oligarchové cokoli trvale vytěžit. Navíc tak byly strany schopné i přes vzájemnou nevráživost některých vůdců v případě nutnosti spolupracovat ve chvílích, kdy se oligarchové pokusili obnovit vládu nadstranických kabinetů. I tato jednota v časech opravdového ohrožení jim dávala výhodu nad jejich protivníky například v Horní sněmovně. V rámci spolupráce mezi genró a politickými stranami nakonec tedy kromě tendence genró podryvat moc silnější ze dvou stran rozhodovaly vztahy mezi vůdci jednotlivých politických stran a genró, jak je vidět na příkladech Kei Hary a Kómeie Katóa. Při podobném přístupu obou velkých stran se pak stávali genró silou, která rozhodovala o tom, jaká ze stran se dostane k moci, tím, že jmenovali premiérem předsedu strany, která jim více vyhovovala.

Síla strany nacházející se u moci se projevovala v pravidle, že „vládnoucí strana ve volbách neprohrává“. Nešlo jen o konzervativnost voličů nebo případné využití policie atd., ale hlavně o to, že vláda rozhodovala o budování železnic, úpravách přístavů a podobně, tudíž mohla voličům za jejich hlasy nabídnout mnohem více než opozice. Zde je třeba zmínit, že velké množství hlasů pocházelo z venkova, což bylo dáno tím, že majitelé pozemků platili vyšší daně. Velmi „agrární“ stranou byla Seijúkai, ale i Kenseikai, která je uváděna jako více „městská“, stále získávala většinu svých hlasů z venkova, i když v o něco menším poměru než Seijúkai. Menší strany většinou produkovaly poslance, kteří měli pevné zázemí v určitém regionu. Mohli také těžit z osobní popularity. Velkou pomocí byl malým stranám volební systém velkých okrsků, ze kterých se rekrutoval větší počet poslanců, což jim dávalo dobré šance, že kandidát se slušnou podporou v regionu bude mezi touto skupinou. Současně to také tříštilo síly velkých stran. Takovéto uspořádání bylo samozřejmě výhodnější pro skupinu genró, neboť ztěžovalo jedné politické straně získat v Dolní sněmovně rozhodující převahu. Také umožňovalo menším stranám podporujícím oligarchy získat určité zastoupení v Dolní

sněmovně. Se zavedením malých okrsků produkujících pouze jednoho poslance, ke kterému došlo za vlády premiéra Hary, malé strany svou výhodu ztratily. Tento systém nahrával velkým stranám, zejména straně vládnoucí. Velké strany mohly rozdělit své síly do obvodů, aniž by se vyčerpávaly vnitrostranickým bojem a mohly se tak plně soustředit na prosazování svého kandidáta. Nicméně velké strany dokázaly získat ve sněmově převahu za jakéhokoli volebního systému a systém malých obvodů tuto jejich nadvládu pouze podtrhl.

Jak politické strany získávaly stále větší moc, jejich popularita paradoxně neustále klesala. Nešlo tolik o normální voliče, kteří se o politiku příliš nezajímali (koneckonců zde neexistoval ostrý programový rozdíl mezi stranami, který by nutil voliče vybírat na základě svého vlastního hodnocení politických programů), jako spíše o vzdělané lidi a zejména tisk. Tisk, který v ohromném měřítku politické strany před vznikem Ústavy Meidži, v období Hnutí za svobodu a občanská práva, podporoval, se začal postupem času od stran odvracet, spolu s tím, jak se strany stále více usazovaly v zavedené struktuře. Stížnosti poukazyvaly hlavně na absenci programu, kdy strany nebojovaly za jakékoli základní principy, ale pouze o moc, dále že strany se nezajímají o potřeby lidí, kteří je volí, místo toho uzavírají kompromisy s oligarchií, armádou, úředníky a podřizují se těmto nevoleným skupinám. Dále, že politici se starají pouze o skupiny, které jsou s nimi v přímém kontaktu (lidé v regionu ze kterého jsou voleni, obchodníci, kteří jim přispívají na kampaně), místo aby jim leželo na srdci blaho celého národa. A nakonec, že shánění peněz a tvoření struktur, které měly zajistit zvolení kandidátů vyústilo v ohromnou zkorumpovanost politických stran.⁵⁵

Snahou o prosazení se uvnitř struktury vytvořené Ústavou Meidži se strany dostaly před dilema: buď pokračovat v praktikách, které je dovedly k moci i přes negativní reakci veřejnosti nebo se odsoudit ke ztrátě vydaného postavení. Strany totiž začaly připomínat spíše exkluzivní kluby, nicméně to byly kluby bez jednoty, rozervané tvrdými vnitřními boji o moc, které neměly nic, nebo jen velmi málo společného s veřejným zájmem.⁵⁶ Přes negativní aspekty je nutné přiznat, že politické strany dokázaly propojením s oligarchií dosáhnout postupně situace, kdy na nich byrokraté začali být závislí. Střídáním podpory různých klik a přistoupením na propojení s oligarchy strany získaly pevnou pozici. A po odchodu posledního z generace Saiondzího z čela politické strany zůstaly obě nejsilnější politické strany pod vedením mužů, kteří byli zastánci stranických kabinetů, což následně nedalo Jamagatovi příliš šancí pro udržení politických stran mimo vládu.

⁵⁵ viz Duus, s. 26

⁵⁶ op. cit. Scalapino, s. 117

3. Politické strany ve 20. letech

3.1 Společnost ve 20. letech

Po první světové válce demokratické smýšlení v Japonsku posílilo, jistě i v důsledku vítězství demokratických států nad Ústředními mocnostmi, přičemž nezůstalo opomenuto, že poražené Německo bylo vzorem pro tvorbu japonské ústavy. Společně s tím, jak rostla moc politických stran a stárlí a umírali genró, slábla i pozice oligarchie. Šířily se liberální myšlenky. Základem demokracie pak měla být vláda politických stran, volená na základě všeobecného hlasovacího práva. Kromě myšlenky všeobecného hlasovacího práva, se zde také objevily myšlenky levicového zaměření.

Spolu s tím jak se Japonsko industrializovalo, přibývalo i dělníků v těžkém průmyslu. Spolu s odborovými spolky rostl i počet stávek a dělnické hnutí se postupně politizovalo. Celkově se tedy toto období vyznačovalo snahou o demokratizaci, ale sociální situace nahrávala levicovým i pravicovým skupinám. Naopak pozice armády oproti dřívějšímu oslabila a radikální skupiny mladých důstojníků výrazně promluvily do situace v Japonsku až ke konci 20. let.

V tomto období došlo také k výraznějšímu rozlišení v postojích Seijúkai a Kenseikai. Seijúkai jakožto strana u moci se snažila nové trendy přehlížet a pokračovat v dosavadním způsobu mocenského soupeření. Svůj podíl na tom měla jistě i osoba jejího předsedy Kei Hary, který byl skvělý organizátor, vyjednaváč s genró a v neposlední řadě i manipulátor, ale nebyl ochoten sáhnout k reformám, které by změnily systém fungující od Ústavy Meidži. Z tohoto důvodu mnoho aktuálních problémů prostě ignoroval, v případě nutnosti řešení sahal k represí. Naopak Kenseikai se pokoušela o politickou demokratizaci a sociální reformy, a na rozdíl od Hary se postavila za všeobecné hlasovací právo.

3.2 Kabinet Kei Hary 29.9.1918 - 5.11.1921

Kabinet Kei (Takašiho) Hary znamenal jak povzbuzení, tak zklamání. Hara vytvořil kabinet z příslušníků své vlastní strany s výjimkou držitelů postů zahraničí, války a námořnictva.⁵⁷ Při nástupu do funkce jako první premiér nebyl držitelem šlechtického titulu v době svého jmenování. Stejně významné bylo i že sestavoval vládu jako předseda politické strany a člen Dolní sněmovny.⁵⁸ Seijúkai měla dobrou pozici v Dolní sněmovně a když se Hara

⁵⁷ op. cit. Quigley, s. 219

⁵⁸ viz Yoshitake, Oka: *Five political leaders of modern Japan* (University of Tokyo Press, 1986), s. 112

dokázal dohodnout se skupinou Kenkjúukai⁵⁹, uvolnil tak průchod zákonů i Horní sněmovnou. Nejprve změnil podobu volebního zákona, kdy pro příště se mělo volit v malých obvodech, které by vyprodukovaly vždy jednoho poslance. Současně také dále snížil volební census na 3 jeny, čímž došlo k asi trojnásobnému zvýšení počtu voličů. Dalo to také možnost volit méně majetným rolníkům, což opět zvýhodňovalo Seijúkai, která měla na venkově těžiště svého voličstva. Jamagata s touto změnou souhlasil, protože Kenseikai a menší strany se snažily o prosazení všeobecného volebního práva, což bylo pro genró naprosto nepřijatelné. Nepřijatelné to bylo rovněž pro Haru.

Když se Kenseikai v únoru 1920 rozhodla předložit návrh zákona o všeobecném volebním právu, nechal Hara rozpustit sněmovnu a vypsals nové volby. Ve volbách roku 1920, již s malými obvody, získala Seijúkai v 464 členném Parlamentu nadpoloviční většinu. Harovi se dále podařilo narušit oblasti, kde vliv *hambacu* stále odolával průniku vlivu politických stran. Změnami na guvernérských postech oslabil vliv byrokracie a rozšířil možnosti vstupu do místních zastupitelstev a státní služby. Program premiéra Hary byl: posílit obranu státu, rozvoj dopravy a komunikací, zlepšení vzdělávacích zařízení a podpořit průmysl a obchod.⁶⁰ Těchto cílů z velké části dosáhl. Regiony loajální Seijúkai ze svého postavení znatelně profitovaly díky státní podpoře (tím si vlastně Seijúkai kupovala voliče za státní peníze), postupovala výstavba komunikací, docházelo k výstavbě cest a úpravě přístavů, v rámci vzdělávání měla nyní každá prefektura nejméně jednu vyšší vzdělávací instituci a soukromé univerzity byly zrovnoprávněny se státními, zvýšily se i investice do středního školství.

Problémem se ukázaly výdaje nutné na obranyschopnost země. První světová válka přinesla technickou revoluci téměř ve všech odvětvích bojové techniky, stejně jako dříve nevídané nasazení jednotlivých zemí. Bylo nutné modernizovat armádu od zbraní až po komunikační technologie. Spolu s tím vyvstala otázka rozšíření námořnictva, pokud si mělo Japonsko zachovat možnost alespoň částečného udržení kroku s Velkou Británií a hlavně se Spojenými Státy. Toto rozšiřování námořnictva znamenalo značné zatížení rozpočtu tím spíše, když skončilo období poválečného rozkvětu. Nutno ovšem říci, že poměr 10:7, které námořnictvo požadovalo by byl pravděpodobně nesplnitelný i v mnohem příznivějších ekonomických podmínkách. Na mezinárodní scéně Japonsko ztratilo část území, které zabralo v 1. světové válce, ve prospěch urovnání vztahů se západními zeměmi. Šlo například o navrácení poloostrova Šan-tung Číně a o stažení vojsk ze Sibiře. Povstání v Koreji pak dokázal

⁵⁹ 研究会 Kenkjúukai bylo největší uskupení v Horní sněmovně a Jamagatův nástroj pro uplatňování vlivu v této komoře.

⁶⁰ op. cit. Yoshitake, s. 118

Hara využít tak, že vojenskou správu nahradil oficiálně civilní, čímž získal pozice pro své stoupence.

Velkorysími investicemi dokázal Hara přispět k rozvoji Japonska, posílit pozici své strany a plnit předvolební sliby, ale zatímco se rozpočet od roku 1909 do roku 1917 zvýšil z 533 milionů jenů na 735 milionů, v roce 1921 již činil 1490 milionů jenů!⁶¹ V letech 1919 – 1921 tak vynaložil značné prostředky na veřejné zakázky: budování mnoha místních železničních tratí, vylepšování přístavů, stavby silnic a telekomunikací.⁶² Hara neváhal ani sáhnout k zadlužování, o kterém věřil, že je pouze dočasné a poslouží k rozběhnutí ekonomiky. Zpočátku politiku Seijúkai pomáhal platit ekonomický rozkvět, ale nákladné projekty se staly značnou zátěží, když nastal hospodářský útlum a znamenaly značný problém do budoucna.

Hara byl sice stranický premiér, ale své pozice rozhodně nevyužil, aby změnil stávající politický systém. Mnohem více mu vyhovovalo dosahovat svých cílů dřívějším způsobem uzavírání kompromisů s oligarchií. Nebyl prostě schopen a ochoten měnit způsoby, které mu posloužily dříve. Nevnímal sociální a hospodářské změny po válce jako něco tak důležitého, co by vyžadovalo pozornost. Nešlo jen o nutnost kompromisů s genró a Horní sněmovnou, ale samotná vláda byla tvořena lidmi s úřednickou, či průmyslovou minulostí, a tak těžko mohla sympatizovat s dělnickým hnutím, či legislativně umožnit práci odborových spolků. Problémy proto byly řešeny represemi, zejména šlo-li o klíčová odvětví.

Kei Hara byl zavražděn 4. listopadu 1921, když byl při příchodu na Tokijské nádraží bodnut nožem. Byl to první japonský premiér, který zahynul rukou vraha. Hara sice udělal mnohé pro zvýšení moci politických stran, ale v době své smrti nebyl příliš oblíbený. Jeho pokračování v politickém stylu kompromisů s oligarchy, rozmáhající se korupce, zamítnutí všeobecného volebního práva a obrovské rozpočty byly důvodem proč ne všichni jeho smrti litovali. Jeho tvrdé kroky k rozšíření moci Seijúkai vedly k ohromné politické korupci a využívání majoritního postavení jeho strany k vypořádávání se s kritikou věci ještě zhoršilo.⁶³ V únoru 1922 zemřel Jamagata. Jak politické strany, tak oligarchie přišly o své význačné osobnosti.

⁶¹ viz Duus, s. 138

⁶² viz Kawada, M.: *Hara Kei to Aritomo Yamagata* (Chuokoronsha, Tokio 1998), s. 159

⁶³ op. cit. Yoshitake, s. 122

3.3 Premiér Korekijo Takahaši 13.11.1921 – 6.6.1922

Po smrti Hary stáli tři zbývající genró před otázkou koho doporučit jako dalšího premiéra. Jamagata doufal, že by dalším premiérem mohl být Saiondži, ale ten odmítl. Cítil se být spíše Jamagatovým nástupcem a nechtěl se kompromitovat sestavením kabinetu. Doporučil Tósukeho Hiratu a když i ten odmítl, stal se další možností bývalý ministr financí Korekijo Takahaši (1854 – 1936)⁶⁴. Ten se navržením na premiéra stal i předsedou strany, ale jeho pozice nebyla ani zdaleka taková jako Harova. Důležitou roli při výběru hrála i snaha, aby zavraždění premiéra neznamenal konec vlády, což by vytvořilo nebezpečný precedens.

Původní vláda tak pokračovala v práci s novým premiérem. Takahaši se však musel potýkat s Horní sněmovnou, kde již nefungovala spolupráce s Kenkjúkai, dále s rozpory uvnitř vlastní strany, zapříčiněné výsledky Washingtonské konference, která stanovila poměr tonáže bitevních lodí na 5:5:3 (USA, Velká Británie, Japonsko) a také s nástupnictvím po Harovi. Výsledek Washingtonské konference byl pro Japonsko poměrně příznivý, poněvadž zmírňoval nároky na rozpočet námořnictva, navíc v situaci, kdy se ekonomika nenacházela v příliš dobrém stavu, ale v Japonsku příliš příznivě přijat nebyl.

Uvnitř Seijúkai se vytvořila protitakahašiovská klika. Rozpory se vyhroutily po pokusu o reorganizaci vlády, kdy došlo k vyloučení Tokugoró Nakahašiho a Hadžime Motody ze strany. I když byli později přijati zpět, rozštěpení na „anti-reformní“ a „reformní“ kliku již bylo skutečností. Po druhém pokusu o reorganizaci vlády Takahaši rezignoval v červnu 1922.

3.4 Premiér Tomosaburó Kató 12.6.1922 – 26.8.1923

Po Takahašiho odstoupení stál Saiondži před dilematem koho navrhnout na premiéra. Logickou volbou by byl Kómei Kató, avšak Saiondži ho neshledával vhodným kandidátem. Navíc Kenseikai nedisponovala dostatečnou silou v Parlamentu. Seijúkai byla rozhádaná. Výběr vhodného premiéra nakonec připadl genró Macukatovi. Ten po poradě s Keigoem Kijourou a Gombeiem Jamamotem navrhl ministra námořnictva admirála Tomosaburó Katóa (1861 – 1923)⁶⁵, který byl japonským vyjednavcem na Washingtonské konferenci. Ten se zprvu zdráhal funkci přijmout, neboť neměl jistou podporu v Parlamentu. Macukata proto zvolil druhého kandidáta pro případ, že admirál funkci odmítne. Rezervním kandidátem byl Kómei Kató. Když se o Katóově návrhu dozvěděla Seijúkai nabídla Tomosaburó Katóovi bezpodmínečnou podporu v Parlamentu.

⁶⁴ 高橋是清

⁶⁵ 加藤友三郎

Kató měl v Dolní sněmovně otevřenou cestu podporou Seijúkai, v Horní pak spoluprací s Kenkjúkai (navíc jeho kabinet byl z velké části složen z členů Horní sněmovny). Katóův kabinet snížil námořní i armádní rozpočet, stahoval japonské vojáky ze Sibíře. Díky podpoře Seijúkai kabinet odolal útokům Kenseikai a Inukaiova Kakušin kurabu⁶⁶. Katóova vláda skončila o rok později, když premiér podlehl rakovině.

3.5 Druhý kabinet Gombeie Jamamota 2.9.1923 - 27.12.1923

Když s Katóovou smrtí skončila jeho vláda, Seijúkai očekávala, že novým premiérem bude jmenován opět Takahaši. Byl to také jeden z důvodů, proč přes rozbroje uvnitř strany zůstala strana zatím pohromadě s Takahašim jako předsedou. Saiondži ale neshledával jednotlivé předsedy politických stran dostatečně kvalitními, navíc situace v Seijúkai se od Takahašeho rezignace na funkci premiéra nezlepšila, ba naopak. Navíc si Saiondži nemyslel, že předsedové politických stran by měli mít automatický nárok na jmenování premiérem pouze díky svému postavení, k tomu doufal takto zajistit spravedlivé volby v roce 1924. Po poradě s Macukatou a Hiratou se rozhodl navrhnout Gombeie Jamamota. Nejspíše doufal, že si Jamamoto získá podporu Seijúkai.

Tímto rozhodnutím, kdy Saiondži odstavil jak Seijúkai, tak Kenseikai od moci, začalo tvrdé frakční štěpení uvnitř obou stran. Jamamoto se pokusil vytvořit kabinet národní jednoty, k němuž přizval nejen vůdce politických stran (Katóa, Takahašeho a Inukaie), ale i vysoké byrokraty a představitele Kenkjúkai. Nesetkalo se to však s úspěchem, neboť z politických stran přijal podíl na vládě pouze Inukaiův Kakušin kurabu. Šlo o překvapivé rozhodnutí, přestože Jamamoto slíbil podporu všeobecného volebního práva, protože Inukai byl skalním odpůrcem spolupráce s oligarchií a tvrdě kritizoval vládu Tomosaburó Katóa. Sám však poznal, že z opozice není šance cokoli změnit, a tak stejně jako dříve obě velké strany se rozhodl opuštěním svých ideálů získat pozici, ve které by byl schopen prosadit alespoň některé své představy.

Jamamotova vláda začala v obtížné situaci, protože 1. září 1923 zasáhlo Tokio velké zemětřesení, které si vyžádalo na 100000 obětí a srovnalo se zemí velkou část Tokia. Následovaly pogromy na korejskou menšinu, která byla obviněna z rabování. Počet korejských obětí šel do tisíců. Nepokojů využila i policie a zbavila se některých levicových předáků. Následovaly velké investice do obnovy měst, ale vláda nebyla schopna získat kontrolu nad

⁶⁶ 革新俱樂部 Politické uskupení, které vedl Cujoši Inukai. Vzniklo roku 1922 spojením Inukaiovy Kokumintó a několika menších skupin. Za program si Inukai vytkl všeobecné volební právo a civilní ministry ozbrojených složek. Takovýto radikální program však nenechával příliš prostoru pro politické manévrování a Kakušin kurabu zůstal okrajovějším politickým uskupením.

Dolní sněmovnou. Nakonec Jamamotův kabinet využil k rezignaci události z 27. prosince, kdy anarchista Daisuke Namba vytřelil na kočár v němž jel princ Hirohito do budovy Císařského parlamentu.⁶⁷

3.6 Premiér Keigo Kijoura 7.1.1924 - 7.6.1924

Při nelehkém výběru premiéra padla tentokrát volba na předsedu Tajné rady Keiga Kijouru (1850 – 1942)⁶⁸. Saiondži dal na radu lorda strážce pečeti Tósukeho Hiraty a doufal, že se Kijourovi podaří zajistit si podporu Seijúkai, podobně jako to udělal Tomosaburó Kató a přitom dokáže zajistit spravedlivé volby. Nicméně pokus získat podporu Seijúkai selhal a Kijourův kabinet byl následně sestaven ze zástupců horní komory Parlamentu, což rozhořčilo prakticky všechny mimo tuto komoru, zejména pak představitele politických stran. Sestavení nadstranického kabinetu přimělo Kenseikai a Takahašiho křídlo Seijúkai ke spolupráci a k oživení Hnutí na obranu ústavní vlády. Došlo nicméně k rozštěpení Seijúkai, kdy „reformní“ křídlo strany se rozhodlo podpořit Kijouru a nakonec ze strany vystoupilo celkem 146 poslanců (čili více než polovina), mezi jinými Nakahaši, Motoda a Tokonami. Založili pak vlastní stranu Seijúhontó⁶⁹, která pevně podporovala Kijouru.

Kenseikai, Seijúkai a Kakušin kurabu tedy oživily Hnutí na obranu ústavní vlády (*Kensei jógó undó*⁷⁰). Toto hnutí však nepřineslo očekávané výsledky, protože situace se od dob prvního Hnutí značně změnila. Veřejnost neprojevila příliš velký zájem, protože bylo poměrně zřejmé, že hlavní motivací stran je touha po moci. Kromě toho ani Kijoura ani Saiondži nemohli být ztotožňováni s mocí, jakou tehdy disponoval Jamagata. Zatímco veřejné mínění si Hnutí nezískalo, tyto tři strany dokázaly pohodlně kontrolovat situaci v Dolní sněmovně.

Volby z 10. května 1924 proběhly bez větších zásahů vlády, tak jak si to přál Saiondži. V rámci opozice proti Kijourově vládě se Kenseikai a Seijúkai dohodly na rozdělení obvodů tak, aby mohly podpořit silnějšího z kandidátů tam, kde v minulosti spolu soupeřily a aby mohly postavit společné kandidáty v obvodech se silnými zástupci Seijúhontó. Nejvíce získala Kenseikai, která profitovala z rozdělení Seijúkai. Získala 152 křesel, Seijúhontó 112, Seijúkai 102, Kakušin kurabu 30 a nezávislí kandidáti 69. Rozpadem Seijúkai se počet velkých stran změnil na tři. Přestože po volbách z roku 1924 neměl nikdo absolutní převahu ve sněmovně, strany Hnutí si snadno podržely kontrolu nad Dolní sněmovnou. Jelikož Kijoura neměl dostatečnou podporu v Dolní sněmovně, v červnu rezignoval.

⁶⁷ viz Bix, Herbert, P: *Hirohito a vznik moderního Japonska* (BB Art, 2002), s. 115

⁶⁸ 清浦 奎吾

⁶⁹ 政友本党 název by se dal volně přeložit jako Pravá strana přátel konstituční vlády (Pravá Seijúkai).

⁷⁰ 憲政擁護運動

4. Počátek navazujících stranických kabinetů

Rezignací Kijourova kabinetu a nástupem kabinetu Katóova vstoupila japonská politická scéna do své další epochy. Moc politických stran již byla zcela zřejmá, ale strany nebyly schopny prosadit své předsedy do pozice premiéra. Případ Kei Hary byl dán zejména jeho vyjednávačskými schopnostmi, kdy dospěl k určitému porozumění s Jamagatou. Po jeho zavraždění sice nastoupil Korekijo Takahaši, ale důvodem bylo ukázat, že vraždou premiéra nelze změnit vládu, nikoli to, že by Seijúkai měla svou silou ve sněmovně automatický nárok na premiérský post. Navíc po pádu Takahašihovo vlády nenastoupil další stranický kabinet, ale dalším premiérem se stal admirál Tomosaburó Kató.

Rostlo také propojení mezi politickými stranami a úřednictvem. V polovině 20. let byly obě velké strany vedeny bývalými byrokraty: Takaaki (Kómei) Kató byl bývalý diplomat; Korekijo Takahaši vedl Japonskou banku; a Takedžiró Tokonami dlouho sloužil v úřednictvu ministerstva vnitra.⁷¹ Hodně bývalých byrokratů bylo rekrutováno do vedení stran a mnoho úředníků se sblížilo s některou z politických stran aniž by do ní oficiálně vstoupili.

Na sebe navazující stranické kabinety začínají až jmenováním Kómeie Katóa premiérem roku 1924. Výběr a navrhování premiéra zůstaly sice dále v rukou genró, nicméně od vlády Kómeie Katóa až do doby kdy byl zavražděn Cujoši Inukai, byli na premiéra navrhování předsedové politických stran. Jmenování sice i nadále nebylo možno brát jako automatické, avšak i tak lze tento posun považovat za velký úspěch japonských politických stran.

4.1 První kabinet Kómeie Katóa 11.6.1924 – 31.7.1925

Výsledky voleb z roku 1924 nedaly Saiondžimu mnoho možností, než s nechtív navrhout na premiéra předsedu Kenseikai Kómeie (Takaakiho) Katóa. Jeho naděje na vítězství Seijúkai se rozštěpením této strany rozplynuly a možnost dalšího nadstranického kabinetu byla po zkušenosti s Kijourovou vládou nulová. Prozatím se zdála nominace Katóa jako nevyhnutelná. Kenseikai, Seijúkai a Kakušin kurabu se zatím dohodly na vytvoření koaliční vlády. Po určitých peripetiích došlo i ke shodě ohledně rozdělení postů. Kenseikai si podržela tři křesla, včetně klíčových postů ministra vnitra (Wakacuki) a financí (Hamaguči). K tomu ministerstvo železnic (Sengoku) a ministrem zahraničí se stal Katóův adoptivní bratr Kidžúró Šidehara (1872-1951)⁷², ačkoli byl oficiálně nestraník. Seijúkai dostala post ministra zemědělství a obchodu (Takahaši) a ministra spravedlnosti (Jokota). Inukai získal post ministra dopravy. Ministrem školství se stal Rjóhei Okada, člen Horní sněmovny.

⁷¹ op. cit. Kolektiv autorů: *The Cambridge History of Japan volume 6* (Cambridge University Press, 1988), s. 90

⁷² 幣原 喜重郎

Nová vláda se potýkala od počátku s množstvím problémů. Kromě Katóova horšícího se zdravotního stavu šlo zejména o fakt, že absence většiny v Dolní sněmovně a koaliční styl vlády nutily Katóa ke kompromisům. Základními body, které hodlal stůj co stůj prosadit byly prosazení všeobecného volebního práva, které se snažil neúspěšně prosadit už roku 1920 a vyrovnání vládních rozpočtů seškrtním vládních výdajů, čili body, které Seijúkai rozhodně nevítila. Dalšími úkoly, které si Kató předsevzal, bylo prosazení sociální legislativy a boj s korupcí. Naopak Kató se nestavěl příliš nadšeně k požadavku Seijúkai na reformu horní komory Parlamentu. Kromě toho zde vždy byla hrozba spojení Seijúkai a Seijúhontó.

Snaha o škrty ve vládních výdajích nebyla nijak snadná. První pokus o omezení rozpočtu o 280 milionů jenů, čili asi o 17 % oproti předchozímu roku, narazil u vojenských ministrů i u koaličních partnerů Kenseikai. Šlo zejména o obavu, že omezení stavby železnic, přístavů, atd. se odrazí ve snížení podpory stranám. Z toho měli obavy členové všech tří stran včetně Kenseikai. Nový návrh obsahoval snížení o 256 milionů a propuštění 20000 úředníků, zrušení 4 divizí a tyto ušetřené peníze použít na modernizaci armády. Tvrdou změnu navrhl ministr drah Sengoku, kdy by došlo k výraznému pozastavení železničních projektů a místo toho by se zvýšily finance na opravu a vylepšování stávajících tratí.

Opět došlo k velké debatě a odpor proti tomuto opatření se zakládal na stejných důvodech jako u předchozího návrhu. Konečný návrh, který prošel sněmovnou v únoru 1925 redukoval rozpočet jen o 91 milionů, čili asi 6 %.⁷³ Následovaly pak ještě obtíže s prosazováním rozpočtu v Horní sněmovně, která ho hodlala použít ve svůj prospěch při vyjednávání o reformě horní komory. Za úspěch úsporných opatření se dá považovat snížení armádních stavů o 4 divize, přičemž ušetřené finance dovolily modernizovat ozbrojené síly. Výsledek boje o rozpočet nebyl vzhledem k rozbrojům uvnitř stran nijak skvělý. Navíc Katóovo podpoření Hamagučiho proti stranickým zájmům, vyvolalo uvnitř Seijúkai rostoucí nespokojenost.

Kenseikai se také pokoušela zavést legislativu pro nastolení sociálního smíru. Nakonec se jí povedlo zrušit článek 17 Policejního zákona (*Čian keisacu hó*⁷⁴). Přijat byl rovněž zákon o národním zdravotním pojištění. Obecně se Kató snažil plnit své sliby z dob opozice a jeho sociální zákony umožňovaly fungování socialistického hnutí, dokud postupovalo v mezích zákona a ústavy.

Za nejdůležitější téma považoval Kató bezesporu zavedení všeobecného volebního práva. Rozšíření volebního práva však potřebovalo souhlas vládnoucích stran, Horní sněmovny i Tajné rady. Tento fakt vedl k neustálému pozměňování návrhu, přičemž proti sobě stály

⁷³ viz Duus, s. 199

⁷⁴ 治安警察法

snahy o co nejliberálnější návrh na straně jedné a snaha horní komory a Tajné rady o co největší okleštění návrhu na straně druhé. Současně to dávalo jistou páku do rukou Horní sněmovny bojující proti své reformě, i kruhům v Seijúkai, které se snažily o rozbití vlády. Největším problémem v debatě uvnitř tří vládních stran byla otázka velikosti volebních obvodů. Mnoho členů Kenseikai a Kakušin kurabu si přálo návrat k velkým obvodům, který byl výhodnější pro malé strany, zatímco Seijúkai vyhovoval systém malých obvodů o jednom poslanci. Výsledný kompromis vytvářel systém středně velkých obvodů o 3-5 poslancích, s vymezením podle demografického a geografického hlediska.

Dalším třecím kamenem byl dříve použitý termín, že všeobecné volební právo se vztahuje na obyvatele požívající „nezávislého živobytí“, který různé skupiny chápaly různě. Osobním jednáním Katóa a Wakacukiho s předsedou a místopředsedou Tajné rady byl nakonec problém vyřešen a obě strany se shodly na použití termínu *kjúdžucu*⁷⁵, vyjadřujícím podporu v chudobě.

Po smrti Jokoty se Seijúkai stavěla ke koaliční spolupráci méně nadšeně, Sakutaró Koizumi se pokusil rozbít vládu tím, že by Seijúkai odmítla kompromisní podobu návrhu a trvala na původní podobě. Po možném rozpadu vlády by pak mohlo dojít k opětovnému spojení se Seijúhontó a návratu k moci. Kató byl nucen přijmout řadu pozměňovacích návrhů od Seijúkai, ale dohodl se s Fumimaro Konoem (1891-1945)⁷⁶, že Horní sněmovna změní návrh zpět do podoby, která byla projednána s Tajnou radou.

Dalším krokem bylo dostat návrh přes Horní sněmovnu. Stejně jako rozpočet, i tento zákon se stal pro horní komoru možností jak vylepšit svou pozici pro jednání ohledně reformy Horní sněmovny. Odkládala proto své konečné rozhodnutí a Kató, který byl pevně rozhodnut tento zákon prosadit, byl dokonce nucen požádat císaře o prodloužení zasedání Parlamentu. Nakonec po ústupcích obou stran (prodloužení nutného trvalého pobytu na jeden rok, vyjmutí hlav aristokratických rodů z účasti na volbách do Dolní sněmovny, změny v některých procedurálních záležitostech a rozhodnutí, že úspěšně zvolení poslanci nebyli zodpovědní za volební přestupky svých vedoucích kampaně z období voleb), byl kompromisní návrh v únoru 1925 přijat. Sporná klauzule omezující volební právo nakonec zněla: „osoby, které získávají veřejnou či soukromou podporu či úlevy na živobytí z důvodu chudoby“. Od roku 1925 směli volit všichni muži starší 25 let, kteří žili ve svém volebním obvodě alespoň jeden rok a nebyli ze zákona vyňati kvůli podpoře v chudobě. Tím se počet voličů více než zčtyřnásobil z asi 3 milionů na zhruba 12,5 milionu. Zatímco rozšíření volebního práva z roku 1919 dávalo

⁷⁵ 救恤

⁷⁶ 近衛文麿

možnost volit menším rolníkům a posílilo tak vliv venkova, reforma z roku 1925 zase posílila vliv měst.

Spolu s rozšířením volebního práva souviselo i schválení Zákona na ochranu pořádku (*Čian idži hó*⁷⁷). Zákon byl jistým ústupkem pro konzervativní kruhy v Tajné radě a Horní sněmovně, které se obávaly, aby rozšířením volebního práva spolu s obnovením vztahů se Sovětským svazem nedošlo k radikalizaci společnosti. Zákon byl namířen proti silám, které by se snažily o revoluční změnu národní struktury, či popíraly systém soukromého vlastnictví. Primárně byl namířen proti komunistům, na které, přestože byli v roce 1925 roztržštěnou skupinou pronásledovanou policií, nahlížely japonské vládnoucí elity s obavami.⁷⁸ Problém zákona byl ten, že dával široký prostor pro interpretaci a přestože za Katóovy vlády nedocházelo k jeho zneužití, tato možnost tu stále byla.

Důležitým bodem zejména pro Seijúkai byla reforma Horní sněmovny. Kató však nebyl příliš ochoten s reformou začínat, protože mu bylo jasné, že tento krok mu zneprátelí horní komoru, což přinese velké problémy při prosazování jeho dvou hlavních plánů – všeobecného volebního zákona a úspornějšího rozpočtu. Samotná Horní sněmovna již nyní nebyla nadstranickým orgánem, kterého kdysi genró využívali ke kontrole politických stran. Začaly se v ní tvořit skupiny příklánějící se k Seijúkai nebo Kenseikai a snaha podílet se na vládě byla jasně patrná například za kabinetu Kijoury. V rámci snahy o reformu neexistovaly prakticky žádné úvahy o zrušení horní komory, pozornost se soustředila zejména na změnu jejího složení.

Reformní část ve stranách vytvořila svůj návrh na reformu, ve kterém kromě jiného navrhovali snížení počtu dědičných šlechtických mandátů, omezení funkčního období císařem dosazených kandidátů na 6 let a nahrazení plátců nejvyšších daní zástupci volenými na městských a vesnických shromážděních na dobu 5 let. Bylo poměrně jasné, že tento návrh bude pro členy Horní sněmovny nepřijatelný. V říjnu byla i na přání Saiondzihio vytvořena komise pověřená formulováním reformního návrhu. Pod vedením Jokoty s pomocí Egiho byl vytvořen znatelně mírnější návrh. Obsahoval omezení vzájemně volených dědičných šlechtických mandátů na 150, nahrazení plátců nejvyšších daní volenými zástupci z prefektur platícími nad 100 jenů na daních, omezení mandátu členů dosazených císařem na 7 let, doplnění několika vysokých činitelů, 10 vzájemně volených členů z různých institucí (Císařská akademie, atd.) a snížení minimálního věku členů na 25 let. Dále se navrhovalo omezit debatu

⁷⁷ 治安維持法

⁷⁸ viz Large, s. 26

o rozpočtu na 21 dní od začátku debaty a změnu v systému vzájemného volení šlechtických členů.

Ačkoli šlo o znatelně měkčí verzi než původní návrh, Horní sněmovna nebyla ochotna přistoupit na více než jen kosmetické změny a zahájila zdržovací taktiku, jak již bylo zmíněno u rozpočtu a volebního zákona. Kató se nakonec pokusil získat vliv Kenkjú kai prostřednictvím Saiondžiho, ale tento přístup selhal a pouze rozzužil členy horní komory. Po dalších kompromisech nakonec došlo k určitým změnám ve složení Horní sněmovny. Počet dědičných šlechtických mandátů již nemusel převyšovat počet císařem dosazovaných členů, snížil se o něco počet hrabat, vikomtů a baronů ve sněmovně, došlo k rozšíření voličů, kteří volili členy z velkých plátců daní a několik nových členů bylo nově voleno z Císařské akademie. V praxi však byly změny malé. Reforma Horní sněmovny, po všech problémech které způsobila zbytku vládního programu, se ukázala jako skličující neúspěch.⁷⁹

Od počátku roku 1925 začaly narůstat neshody v koalici. Seijú kai nebyla spokojena s postavením slabší strany ve vládě a stejně tak i někteří členové Kenseikai tušili rozpad koalice a žádali Katóa o vytvoření nového kabinetu čistě z členů Kenseikai. Kató však odmítl, protože Kenseikai neměla v Dolní sněmovně absolutní většinu a bylo by obtížné prosadit zákony, které měl ještě v plánu. Navíc volby znamenaly další vysoké výdaje, které se snažil omezovat. Kromě toho žádná ze stran si nebyla jista jak mohou dopadnout volby podle nového volebního práva. Zatím Seijú kai hledala silného vůdce, který by ji opět pozvedl. Po Takahašioho odstoupení a jeho doporučení svých možných nástupců, padla nakonec volba na generála Giičiho Tanaku, který byl zvolen předsedou v dubnu 1925.

Zvolení nového předsedy otevřelo prostor pro spojení Seijú kai s Kakušin kurabu a Čúsei kurabu. Inukai spojení podpořil pravděpodobně proto, že pochopil, že Kakušin kurabu by se jako malá strana příliš neprosadil a měl zkušenost, že k prosazení svého programu musí být strana u moci, a to i za cenu uzavírání kompromisů. Někteří členové těchto dvou uskupení odmítli do Seijú kai vstoupit, a tak se Seijú kai sice dostala v počtu mandátů před Seijúhontó, ale stále zaostávala za Kenseikai. Nicméně silnější než předtím a s novým předsedou cítila se Seijú kai mnohem sebevědoměji v pohledu do budoucna. Strana chtěla Tanaku, protože byl v Saiondžiho přízni a potenciálním premiérem; chtěla Inukaje, aby jí pomohl zapůsobit na desítky milionů nových voličů.⁸⁰ Příležitost přišla při probírání daňové reformy, kdy ministři za Seijú kai odmítli návrh podpořit a nehodlali ani rezignovat, což by Katóovi umožnilo

⁷⁹ op. cit. Duus, s. 212

⁸⁰ op. cit. Quigley, s. 223

nahradit je členy Kenseikai a pokračovat dále ve vládě. Kató mohl požádat císaře, aby ministry blokující vládu odvolal, ale rozhodl se místo toho pro rezignaci celé vlády.

Celkově se dá o vládě Kómeie Katóa říci, že byla plná kompromisů. Povedlo se mu dosáhnout úspěchu ve všech důležitých bodech, které si předsevzal, ale ve všech případech došlo ke kompromisu, který úspěch z větší či menší míry znehodnotil. Dokázal prosadit všeobecné volební právo, ale zůstala klauzule vylučující z voleb chudé. Dokázal prosadit sociální zákony, ale byl schválen i Zákon na ochranu pořádku, který dával velké možnosti ke zneužití, prošla reforma Horní sněmovny, ale nutností kompromisů byly její výsledky zanedbatelné, dokázal snížit rozpočtové výdaje, ale ve znatelně nižší podobě, než v jaké doufal. V každém případě je však nutné říci, že politická debata se konečně zabírala tématy a programem, místo pouhého boje o moc a byla zde snaha řešit problémy obyvatelstva namísto pouhého využívání státních peněz pro rozšiřování vlivu strany. Katóův program se pak snažil pomoci státu jako celku i jednotlivým složkám obyvatelstva. Oproti dřívějším praktikám politických stran to byl úctyhodný posun.

4.2 Druhý kabinet Kómeie (Takaakiho) Katóa 2.8.1925 – 28.1.1926

Po pádu vlády uzavřely Seijúkai a Seijúhontó spojenectví a doufaly, že jeden z jejich předsedů bude navržen na premiéra. Saiondži však neočekával, že by taková účelová aliance vydržela dlouho. V Parlamentu neměla žádná ze stran jasnou většinu. Při hodnocení vůdců jednotlivých stran hodnotil Saiondži nejlépe Katóa, který ho přesvědčil svou schopností rozlišovat jako premiér mezi dobrem národa a dobrem strany. Navíc byl rozzlobený na Tanaku, který navzdory jeho radě zbrkle svrhl vládu. Premiérem byl tedy jmenován opět Kómei Kató, který nahradil ministry ze Seijúkai členy Kenseikai.

Kenseikai tentokrát neměla dostatečnou podporu v Dolní sněmovně k pokračování v razantních reformách, musela proto stále přistupovat na kompromisy. Možností bylo rozpustit sněmovnu a vypsát nové volby, ale nikdo nevěděl, jak se zachová nové voličstvo. Kató navíc nechtěl zvyšovat výdaje novými volbami, jeho zdraví se horšilo a netěšila ho představa nutného shánění fondů a náročné kampaně. Dával tedy raději přednost kompromisům ve sněmovně. Druhou možností byla spolupráce s původním nepřítelem – Seijúhontó. Seijúkai a Seijúhontó se začaly sblížovat již před pádem Katóovy vlády. Spojením by dostaly možnost vrátit se opět k moci a hlavní důvod rozpadu – Takahaši – již nebyl předsedou.

Jedna část Seijúhontó vedená Tokugoró Nakahašim si přála vrátit se zpět do Seijúkai. Druhá část vedená Tacuo Jamamotem však byla proti, zčásti proto, že si přáli spolupracovat

s Kenseikai, zčásti proto, že se někteří báli ztráty svých mandátů po spojení obou stran. Části členů také vadilo, že Seijúikai teď vede člen kliky Čošú.⁸¹ Váhání předsedy Seijúhontó Tokonamiho využila Kenseikai. Seijúhontó slíbila nepodpořit hlasování o nedůvěře vládě a podpořila kandidáta Kenseikai na předsedu rozpočtové komise ve vztahu k daňové reformě. Tato spolupráce vedla k rozdělení strany, kdy část členů přestoupila do Seijúikai a zbytek pak pokračoval ve spolupráci s Kenseikai. Přinášelo jí to možnost prosadit část své politiky a navíc případné volby by nejspíše pro Seijúhontó dopadly špatně.

Katóovi jeho špatné zdraví nedovolilo dokončit vládu svého druhého kabinetu. Zemřel 28.1.1926.

4.3 Reidžiró Wakacuki 30.1.1926 – 17.4.1927

Po Katóově smrti byl na premiéra navržen místopředseda Kenseikai Reidžiró Wakacuki (1866 – 1949)⁸². Šlo zde o stejný postup jako v případě úmrtí Kei Hary, kdy stejně jako po smrti Hary, nemělo úmrtím premiéra dojít nutně ke změně vlády, nicméně Saiondži o schopnostech Wakacukiho jako politického vůdce pochyboval.⁸³ Wakacuki neměl vizi a odhodlání jako Kató a délka trvání vlády jde na vrub spíše slabým pozicím Seijúikai a Seijúhontó. Wakacuki se pokusil posílit spolupráci s Seijúhontó tím, že jim nabídl místa v kabinetu. Nedošlo však ke shodě ohledně obsazení postu ministra vnitra.

Tím zůstala situace ve sněmovně nevyřešenou. Seijúikai a Seijúhontó se nakonec dohodly na spolupráci při postupu proti vládě a v lednu 1927 vyhlásily úmysl vyjádřit vládě nedůvěru. Nato se vůdcové všech tří stran sešli a dohodli se na řešení. Seijúikai a Seijúhontó stáhly návrh na vyjádření nedůvěry a Wakacuki svolil rezignovat v květnu nebo červnu, pokud mu opozice do té doby nebude klást překážky. K tomu se strany zavázaly, že se budou snažit o co nejhladší průběh zasedání. Oficiálně byla důvodem snaha začít vládu nového císaře ve smírném duchu (císař Taišó zemřel roku 1926 a po něm nastoupil nový císař Šówa), ve skutečnosti měly všechny strany z voleb obavy. Kenseikai by sice pravděpodobně zvítězila, ale Wakacuki měl potíže se získáváním fondů, neboť měl špatné vztahy se Sengokuem, který byl hlavním zprostředkovatelem příspěvků od Micubiši a nejspíše by stejně nedošlo ke změně v mocenské rovnováze tří stran. Kromě toho byli představitelé všech tří stran zapleteni v Macušimském incidentu, kdy docházelo k uplácení od pozemkových spekulantů, aby byla přesunuta zábavní čtvrť v Ósace na území, které vlastnili, čímž by silně vzrostla jeho cena.⁸⁴

⁸¹ viz Duus, s. 223

⁸² 若槻 礼次郎

⁸³ viz Yoshitake, s. 198

⁸⁴ viz Scalapino, s. 285

Wakacukiho vláda sice dohodou se Seijúkai přestála zasedání 1926-27, ale rezignovala v dubnu 1927, když Tajná rada zamítla její výnos na pomoc Bank of Taiwan.⁸⁵

4.4 Giiči Tanaka 20.4.1927 – 2.7.1929

Po pádu vlády Saiondži opět uvažoval o vytvoření „neutrálního“ kabinetu v čele s Kendžiró Denem. Nakonec však byl na premiéra navržen předseda Seijúkai Giiči Tanaka (1864 – 1929)⁸⁶. Toto rozhodnutí, které vrátilo Seijúkai k moci, vedlo Seijúhontó a Kenseikai, které již dříve spolu střídavě spolupracovaly, k přesvědčení, že Seijúhontó nemá příliš nadějí na získání premiérského postu a přimělo to obě strany k úvahám o spojení. Vytvořila by se tím strana s absolutní většinou v Dolní sněmovně, což by se mohlo zúročit v době voleb. Vzhledem k nevhodnosti obou stávajících předsedů byl předsedou nové strany určen Júkó Hamaguči, který měl dobré vztahy se Sengokuem, důležitou osobou pro získávání fondů. V červnu 1927 tak vznikla strana Rikken Minseitó⁸⁷.

Taktické důvody pro spojení jsou zjevné, protože Kenseikai a Seijúhontó stály na opačných pólech liberálně-konzervativního spektra. Ukončilo to nicméně situaci ve sněmovně, kdy systém tří stran nedovoloval získat jedné z nich většinu, což vedlo k nutnosti kompromisů. Strana se hlásila k vytvoření pevného parlamentního systému, mírové zahraniční politice, snaze o sociální smír, hodlala zavést rovné příležitosti pro vzdělávání a demokratizovat organizaci strany.⁸⁸ Spojením Kenseikai a Seijúhontó také vznikla strana, která měla absolutní převahu ve sněmovně.

Japonsko se v této době ocitlo v těžké hospodářské situaci. Pokračovala bankovní krize, která začala již za působení Wakacukiho kabinetu, k tomu se přidala i krize hospodářská. Snižoval se zahraniční odbyt průmyslu, zvláště těžce bylo postižen průmysl hedvábnický. Ze špatné ekonomické situace profitovaly velké koncerny zaibacu, které upevnilly své dominantní postavení jak v průmyslové, tak bankovní oblasti. Seijúkai reagovala na situaci pokusem o rozhybání ekonomiky pomocí velkých státních výdajů a podporou zbrojního průmyslu, což vedlo k dalšímu zadlužování státu. Velké výdaje státu byly ostatně problémem již od doby Harova kabinetu ve chvíli, kdy skončila válečná konjunktura a velké projekty začaly neúnosně zatěžovat rozpočet. Ekonomická situace měla dopad i na situaci sociální a napětí ve společnosti

⁸⁵ op. cit. Quigley, s. 224

⁸⁶ 田中義一

⁸⁷ 立憲民政党

⁸⁸ viz Duus, s. 235

znatelně vzrostlo. Stejně jako v Evropě ze situace profitovaly radikální skupiny na levé i pravé straně politického spektra.

V zahraniční politice se Tanaka rozhodl rozejít s mírnou Šideharovou politikou a nastoupil tvrdší kurz ve snaze posílit pozici v Mandžusku. To nicméně vedlo k vlně protijaponských nálad v Číně a vedlo i k bojkotu japonského zboží, což následně ještě zhoršilo obchodní bilanci. Současně se Tanaka musel potýkat i s obstrukcemi Horní sněmovny a Tajné rady.

Po vytvoření Minseitó měla nová strana pevně v rukou kontrolu Dolní sněmovny, což Tanakovi neponechávalo příliš možností. Na počátku roku 1928 proto rozpustil sněmovnu a vypsal nové volby. Ve volbách mohla Minseitó těžit z pozice dominantní strany v Parlamentu a Seijúkai z pozice vládní strany. Ve volbách pak obě velké strany získaly drtivou většinu křesel v Parlamentu, přičemž mezi nimi byl rozdíl jediného mandátu, o který zvítězila Seijúkai.

Konec Tanakovy vlády pak zapříčinil incident s atentátem na čínského generála Čang Cuo-lina, který ovládal oblast Mandžuska a byl Japoncům příznivě nakloněn, důstojníkem Kwangtungské armády. 4. června 1928 vyhodil důstojník Daisaku Kómoto poblíž Mukdenu v 5:42 ráno vlak s generálem do povětří.⁸⁹ Naděje, že jednání s jeho synem budou pro Japonsko snazší se nesplnily. Jelikož armáda byla silně proti zveřejnění informací o atentátu, nepřiznal Tanaka výsledky vyšetřování ani císaři. Pravda o incidentu však nakonec vyšla najevo a Tanaka, čelící problémům ve vládě i nepříteli císaře, podal demisi. Za premiéra byl následně navržen předseda Minseitó Hamaguči.

4.5 Júkó Hamaguči 2.7.1929 – 13.4.1931

Osači (Júkó) Hamaguči (1870 – 1931)⁹⁰ se pokusil vrátit k politice prosazované dříve Kenseikai. Čili k měkčímu stylu zahraniční politiky a snaze o vyrovnanější rozpočet s menšími státními výdaji. Tanaka si sice po své rezignaci podržel post předsedy Seijúkai, ale poměrně záhy zemřel a jeho nástupcem v čele strany se stal Cujoši Inukai. Aby si zajistil dostatečnou podporu v Parlamentu, rozpustil Hamaguči sněmovnu a v nových volbách roku 1930 získala Minseitó většinu v Dolní sněmovně, což mu zajistilo podporu na prosazování své politiky.

Hamagučiho plán na pozvednutí japonské ekonomiky návratem ke zlatému standardu však nevyšel, protože právě v této době zasáhla Japonsko světová hospodářská krize, která markantně zhoršila situaci japonské ekonomiky, již předtím otřesené hospodářským útlumem,

⁸⁹ viz Harries, Meirion; Harries, Susie: *Soldiers of the sun* (Random house, New York 1994), s. 142

⁹⁰ 浜口 雄幸

přičemž prakticky zničila mezinárodní obchod s hedvábím.⁹¹ Klesl vývoz do Spojených států i do Asie (japonský vývoz klesl od roku 1929 do roku 1931 o 50 %), klesaly příjmy dělníků a rostla nezaměstnanost, klesla cena hedvábí a v potížích se ocitl i těžký průmysl. Nadúroda rýže stlačující cenu a následná neúroda další rok vyvolaly hladomor. Hospodářská krize s sebou přinesla nespokojenost se systémem a napomohla hlavně nárůstu pravicových radikálních skupin.

Úspěchu dosáhl Hamaguči na mezinárodní scéně. Dařilo se zlepšovat vztahy se Západem i s Čínou. Roku 1930 se pak Japonsko účastnilo Londýnské námořní konference, která měla prodloužit dohody dojednané na Washingtonské konferenci. Na Londýnskou konferenci odjížděla japonská delegace pod vedením Reidžiróa Wakacukiho s úkolem vyjednat poměr 10:10:7 v rámci tonáže. Společně s Amerikou se jim podařilo zabránit moratoriu na stavbu nových bitevních lodí a podařilo se vyhnout i zákazu ponorek. Spolu s prodloužením omezení počtu letadlových a bitevních lodí (spolu s bitevními křižníky) dle poměru 5:5:3 byla nově vytvořena i omezení na lehké a těžké křižníky. Hlavním bodem však byla otázka celkové tonáže. Snahou Hamagučiho a současně i Saiondžiho bylo udržet menší počty v námořnictvu, zachovat dobré vztahy s USA a Británií a vyhnout se závodům ve zbrojení. Námořnictvo bylo rozděleno na „frakci smlouvy“ (*Džójakuha*⁹²), která byla také názoru, že poměr 10:7 navržený v Tokiu by se měl chápat jako výchozí stanovisko, z kterého je možno dělat ústupky. Naopak „frakce válečného loďstva“ (*Kantaiha*⁹³), chápala 70 % jako naprosté minimum, ze kterého není možné slevit. Japonsku se nakonec podařilo dojednat poměr 69,75% v těžkých křižnících a paritu v ponorkové tonáži stanovené na 52 700 tun.⁹⁴ Takovýto poměr sice v podstatě splňoval požadavky námořnictva, ale členové „frakce válečného loďstva“ byli odhodláni nepřipustit ani to nejmenší ustoupení z hranice 70%. Smlouva tak musela ještě přečkat obtíže schvalování Tajnou radou a agitaci admirálů z frakce Kantai. Se Saiondžiho pomocí nakonec došlo k ratifikaci, což byl jistě pro vládu úspěch, který jí nicméně přinesl i nové nepřátele. Spolu s Horní sněmovnou a Tajnou radou napadala vládu i Seijúkai. Vláda však měla v Parlamentu většinu, a tak útoky ustála.

Sám Hamaguči byl v listopadu 1930 postřelen pravicovým radikálem. Nadále ho pak zastupoval Kidžúró Šidehara, ministr zahraničí. V dubnu 1931 Hamaguči rezignoval a posléze následkům svého zranění podlehl.

⁹¹ viz Jansen, Marius, B.: *The making of modern Japan* (Belknap Press, 2000), s. 564

⁹² 条約派

⁹³ 艦隊派

⁹⁴ op. cit. Nish, Ian: *Japanese foreign policy in the interwar period* (Praeger, 2002), s. 68

4.6 Druhý kabinet Reidžiróa Wakacukiho 14.4.1931 – 11.12.1931

Ve shodě s dřívější praxí byl premiérem navržen Reidžiró Wakacuki, aby se zabránilo násilné změně kabinetu. Na domácí scéně však vládu poškozovala stále špatná ekonomická situace a na poli zahraniční politiky otrásl vládou Mandžuský incident. V něm šlo o to, že jednotky Kwangtungské armády zinscenovaly výbuch na trati Mandžuské dráhy poblíž Mukdenu v noci z 18. na 19. září. V „odvetu“ na údajně Číňany provedený výbuch nařídil plukovník Itagaki útok na čínskou posádku v Mukdenu. Situace rychle eskalovala a brzy byla v pohybu celá Kwangtungská armáda.

Vláda nebyla schopna armádu kontrolovat. Oficiální stanovisko sice hlásalo, že jednotky budou staženy, avšak brzy se ukázalo, že diskutovat zahraniční politiku skrze vládu v Tokiu nestačí, protože v praxi armáda tvořila svou vlastní politiku.⁹⁵ Na jaře 1932 byla okupace Mandžuska dokončena a na jeho území byl vytvořen loutkový stát Mandžukuo (Man-čou-kuo). Toho se již Wakacukiho kabinet nedočkal. Vláda trpící vnitřními spory nakonec rezignovala v prosinci 1931.

4.7 Cujoši Inukai 13.12.1931 – 16.5.1932

Posledním v této řadě stranických premiérů byl trochu symbolicky předseda Seijúkai Cujoši Inukai (1855 – 1932). V prosinci Japonsko opět odstoupilo od zlatého standardu, nicméně krizi se tím zabránit nepodařilo. Podporu si Seijúkai zajistila tradičním rozpuštěním sněmovny a vypsáním nových voleb, ve kterých jasně zvítězila, když získala 303 z 466 křesel.⁹⁶

Stejně jako dřívější vláda, ani Seijúkai neměla jasný názor na akce armády. Navíc napadáním pozic bývalé vlády ohledně zahraničního vyšetřování Mukdenského incidentu Seijúkai sama oslabilu pozici parlamentních stran ve prospěch armády, přičemž sama nyní nebyla schopna armádu kontrolovat. Inukaiovi se podařilo jednáním zčásti urovnat vztahy mezi Japonskem a Čínou, ale 15. května byl zavražděn skupinou nacionalisticky smýšlejících mladých námořních důstojníků přímo ve své pracovně. Další skupiny atentátníků zaútočily v ústředí strany Seijúkai, Japonské bance, tokijském policejním ředitelství a sídle strážce tajné pečeti Makina.⁹⁷ Kabinet padl a spolu s ním skončilo i období předválečných stranických kabinetů. Další premiéři již byli z vojenských kruhů a strany neschopné se sjednotit již pouze ztrácely svůj vliv až se v roce 1940 rozpustily.

⁹⁵ viz Nish, s. 76

⁹⁶ viz Yoshitake, s. 171

⁹⁷ viz Bix, s. 200

5. Závěr

Japonsko prošlo v druhé polovině 19. a první polovině 20. století bouřlivým politickým vývojem. Zatímco v polovině století 19. se nacházelo ještě ve feudálním zřízení, rozděleno na jednotlivá knížectví, v 90. letech již mělo ústavu a fungující Parlament, ve 20. letech 20. století se dočkalo jak kabinetů tvořených politickými stranami, tak především všeobecného volebního práva pro muže, a to v době srovnatelné s vývojem v Evropě. O deset let později byl demokratický systém nahrazen sílícím militarismem.

Postavení politických stran se silně změnilo okamžikem přijetí Ústavy Meidži. Do této doby spolky bez jakékoli moci najednou získaly oficiální postavení v mocenské struktuře moderního Japonska. Pro politické strany se to stalo jak štěstím, tak i neštěstím. Získaly možnost zapojovat se do legislativního procesu, ale zpočátku pouze s velmi malými možnostmi cokoli změnit, jak to ostatně bylo i zamýšleno. Politické strany se rychle zorientovaly a počáteční fázi odmítavého přístupu ke všemu, co mělo něco společného s oligarchií, nahradila spolupráce právě s těmito oligarchy. V systému, který ústava vytvořila s orgány, které byly na sobě silně nezávislé a společně odpovědné pouze císaři a kde jediná složka přímo volená občany – Dolní sněmovna – byla silně omezována nevolenými složkami: ozbrojenými silami, Horní sněmovnou, Tajnou radou, vládou, která nebyla sněmovnou odvolatelná, úředníky a státníky genró, to ani jinak nešlo. Pokud chtěly strany dosáhnout prosazení svých návrhů, musely nejprve získat dostatečně silnou pozici. Pro dosažení této pozice se však musely strany spojovat s oligarchy, propůjčovat jim svou podporu a uzavírat kompromisy. Uzavírání kompromisů ostatně bylo prakticky jediným způsobem, jak mohly strany v systému daném ústavou něco prosadit.

Další kompromisy musely politické strany uzavírat s představiteli průmyslu, kteří sponzorovali jejich kampaně. S tím, jak se náklady na volební klání stávaly vyššími a vyššími, měnila se nejen podoba stran, ale zvyšovala se i důležitost shánění peněz na chod strany a důležitost lidí schopných tyto fondy zajistit. Tím se zvyšovalo i propojení politických stran a koncernů zaibacu, které tyto prostředky poskytovaly výměnou za jim nakloněnou politiku. Takovýmto přístupem se strany vzdalovaly zájmům obyvatelstva a boj za politický program se často měnil na pouhý boj o moc. To byl také jeden z hlavních důvodů poklesu oblíbenosti politických stran. Pragmatičnost stran a jejich obratné počínání v rámci systému bylo stranám velice k užítku v době, kdy se snažily probojovat k moci. Horší to bylo ve chvíli, kdy se dostaly do pozice, že mohly tvořit vládu a bylo třeba rozlišit mezi potřebami národa a potřebami strany, nahradit dosahování krátkodobých cílů dlouhodobou státní politikou.

I ve chvíli, kdy se strany dostaly na pomyslný vrchol, musely při prosazování svých programů stále uzavírat kompromisy s nevolenými orgány ústavního systému. Tuto svou pozici se nesnažily příliš měnit. Zčásti proto, že jim stávající situace, na kterou byly zvyklé a uměly se v ní orientovat vyhovovala více, než se snažit o ústavní změny, zčásti proto, že prosazování takových změn bylo ohromně obtížné, protože orgány, kterých by se změny dotýkaly, mohly návrhy Dolní sněmovny zablokovat. Obtížnost prosazování návrhů je dobře patrná na pokusu o reformu Horní sněmovny za vlády Kómeie Katóa.

V Japonsku se po období monopolního postavení Seijúkai vytvořil se založením Dóšikai (později Kenseikai a Minseitó) systém dvou velkých stran, který byl pouze dočasně přerušen rozpadem Seijúkai na Seijúkai a Seijúhontó. Menší strany sice existovaly, ale nehrály ve sněmovně důležitější roli. Po zavedení malých volebních obvodů jejich síla ve sněmovně ještě poklesla. Pro úspěch strany bylo totiž třeba získat přístup k podílu na vládě. Toho šlo dosáhnout pouze sblížením se s oligarchií a s průmyslovými koncerny. Strany, které toho nebyly schopny nebo ochotny, neměly šanci získat ve sněmovně významnější postavení.

Zpočátku mezi velkými stranami nebyl příliš velký rozdíl. Cílem obou bylo shánění fondů, jež by jim zajistilo sílu v Parlamentu, která naopak umožňovala získat postavení vládnoucí strany (nutno ovšem poznamenat že pouhé počty automaticky premiérský post nezaručovaly, a to ani v období navazujících stranických kabinetů. Rozhodnutí záviselo vždy na genró). Tato pozice pak prakticky zaručovala vítězství ve volbách. Důvodem podobnosti obou stran bylo i zaměření na stejné voliče, neboť až do voleb dle všeobecného hlasovacího práva v roce 1928 kontrolovali venkovští vlastníci půdy většinu hlasů.⁹⁸ Rozdíly mezi velkými stranami se začaly zvětšovat až ve 20. letech, kdy Kenseikai volí za svůj program všeobecné hlasovací právo, úspornější rozpočty a sociální zákony. V této chvíli se konečně přistupuje k tvorbě programu a řešení celonárodních témat, čímž se také konečně dá rozlišovat mezi velkými stranami na základě jejich programu.

V Japonsku byl konstitucionalismus stálým sloganem pro menšiny, ale i když byl tento slogan většinou pouze záminkou spíše než cílem, tak výsledek bojů politických stran o moc byl stále posunem pro liberalismus.⁹⁹

Je třeba přiznat, že politickým stranám se podařilo utvořit až překvapivě demokratické zřízení, zvláště když si uvědomíme, jaké limity systém politickým stranám vyměřil. Málokdo si nejspíš při založení Parlamentu pomyslel, že za 35 let budou moci volit všichni dospělí muži. Přestože demokratické zřízení nakonec podlehl militarismu, tak na rozdíl od Německa se

⁹⁸ viz Scalapino, s. 283

⁹⁹ op. cit. Quigley, s. 205

pravicoví radikálové ani nesnažili porazit zavedené politické strany v regulérních volbách, protože si byli jisti neúspěchem takového počínání.

Současně je však třeba přiznat, že zřízení v předválečném Japonsku se nedá dosti dobře považovat za demokratické. Volení zástupci politických stran se sice stávali členy Parlamentu a předsedové stran premiéry, ale nebylo to pouze na základě vítězství ve volbách, či populární podpory. Politické strany i odborová hnutí mohly působit, ale pouze v takovém prostoru, jaký jim nevolené orgány přiznaly.

Tím pádem není splněna podmínka demokracie, kdy vládnoucí menšina je zodpovědná většině za své rozhodování v oblasti věcí veřejných. Toho je dosaženo hlavně tím, že osoby u moci musí v pravidelných intervalech soutěžit ve volbách o hlasy (zmíněné většiny). Pro průběh takové soutěže musí skupina u moci tolerovat rozdílnost názorů, které nemusí být v souladu s jejími vlastními; a hlavně se nesmí snažit potlačovat politickou soutěž pomocí síly.¹⁰⁰

Je jistě možné předválečné politické strany podrobit tvrdé kritice. Jistě se dopustily mnoha chyb a nechávaly se strhnout svými privátními zájmy, ale je třeba jim přiznat úspěchy například v podobě rozšiřování volebního práva, či zrušení článku 17 Policejního zákona. Zůstává sice pravdou, že tyto úspěchy byly vykupovány kompromisy s oligarchy, i to, že systém vlády volených zástupců z řad politických stran se nedokázal udržet, nicméně bylo by chybou brát období vlády politických stran pouze jako krátký úsek japonské historie, který skončil ve 30. letech a nic nepřinesl. Vláda stranických kabinetů sice byla přerušena, ale mnoho poválečných politiků začínalo svou kariéru již v předválečných politických stranách.

Pravděpodobně se tak dá přiznat, že politické strany dosáhly v rámci Ústavy Meidži, který dost dobře nemohly změnit, maxima možného, nakonec se však staly obětí vlastní neschopnosti a neochoty tento systém změnit. Je možné, že pokud by vlády premiérů z politických stran dostaly více času, dost možná by se zvyk jmenování takových premiérů natolik ustálil, že by síla Dolní sněmovny jako orgánu s volenými členy nakonec převládla. To je však již pouze prostor pro dohady.

Stejně tak zůstává otázkou, zdali by po 2. světové válce bylo možné provést tak rychle změny dané novou ústavou, pokud by zde již nebyla dříve zkušenost s vládou volených zástupců.

¹⁰⁰ viz Ike, před. s. 14

6. Použitá literatura

- Duus, Peter: *Party rivalry and political change in Taisho Japan* (Harvard UP; Cambridge, Massachusetts 1968)
- Bix, Herbert, P: *Hirohito a vznik moderního Japonska* (BB Art, 2002)
- Harries, Meirion; Harries, Susie: *Soldiers of the sun* (Random house, New York 1994)
- Macková, Hana: diplomová práce – *Vliv politických stran na stabilitu japonské demokracie ve 20. letech 20. století* (ÚDLV, FF UK 2004)
- Scalapino, Robert, A: *Democracy and the party movement in prewar Japan* (California UP, 1975)
- Kawada, M.: *Hara Kei to Aritomo Yamagata* (Chuokoronsha, Tokio 1998)
- Yoshitake, Oka: *Five political leaders of modern Japan* (University of Tokyo Press, 1986)
- Titus, David, Anson: *Palace and politics in prewar Japan* (Columbia UP, 1974)
- Ike, Nobutaka: *The beginnings of political democracy in Japan* (Johns Hopkins Press, 1950)
- Quigley, Harold, S.: *Japanese government and politics* (Century, 1932)
- Nish, Ian: *Japanese foreign policy in the interwar period* (Praeger, 2002)
- Reischauer, E. O., Craig, A. M.: *Dějiny Japonska* (Lidové noviny, Praha 2000)
- Kolektiv autorů: *The Cambridge History of Japan volume 6* (Cambridge University Press, 1988)
- Nakamura, Takafusa: *A History of Showa Japan, 1926-1989* (University of Tokyo Press, 1998)
- Large, Stephen, S.: *Emperor Hirohito and Shōwa Japan* (Routledge, 1992)
- Jansen, Marius, B.: *The making of modern Japan* (Belknap Press, 2000)
- Hunter, Janet, E.: *Concise Dictionary of Modern Japanese History* (Kodansha Int., 1984)
- Hunter, Janet, E.: *The emergence of modern Japan* (Longman, 1993)